

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління
Економіки, аналітики, моделювання та інформаційних
технологій в бізнесі

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр
(освітній рівень)

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові
науки» Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економіка підприємства»

на тему: Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств
будівельної галузі на прикладі ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (м.
Хмельницький)

ДРЕП. 0 1 8 0 2 3 . 0 2 . 1. 0 . 0 0

Виконала: студентка 2 курсу, гр. ЕПмз-22-1

Підпис, дата

В.О. Ягода

Ініціали, прізвище

Керівник

Підпис, дата

В. М. Полозова

Ініціали, прізвище

Нормоконтролер

Підпис, дата

О.В. Пилипак

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри ЕАМ та ІТБ

д-р екон. наук, проф.

_____ 2023 р.

Підпис, дата

П. М. Григоруk

Ініціали, прізвище

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра економіки аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі

Освітній рівень магістр

Галуз знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

П.М. Григорук

«__» _____ 2023 р.

З А В Д А Н Н Я

НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Ягоди Валентини Олександрівни

1. Тема роботи «Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств будівельної галузі на прикладі ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (м. Хмельницький)» керівник роботи Полозова В.М., кандидат економічних наук, доцент, затверджена наказом по університету від «__» 2023 р. № _____
2. Строк подання студентом роботи на кафедру 15 грудня 2023 року
3. Вихідні дані до роботи Баланс та звіт про фінансові результати підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон», звіт про рух трудових ресурсів, звіт про рух основних засобів, матеріали бухгалтерської та статистичної звітності, методичні та нормативні матеріали
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які необхідно розкрити) Теоретичні основи ефективності діяльності підприємства та методичні підходи до її оцінки. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства. Розробка системи заходів підвищення ефективності діяльності підприємства. Висновки.
5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень) взаємозв'язок економічних категорій "ефективність", "результативність"; напрями оцінки ефективності господарської діяльності підприємства обсяги будівельних робіт у 2019 – 2022 роках за типами будівель у грошовому вираженні, млрд грн; основні техніко-економічні показники діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"; аналіз формування прибутку підприємства; аналіз рентабельності підприємства; оцінка впливу чинників зовнішнього середовища; узагальнені результати аналізу комплексного стратегічного розвитку ТДВ "Хмельницькзалізобетон"; стратегічний контур ТДВ "Хмельницькзалізобетон"; стратегія ресурсозбереження на підприємстві; рекомендовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємства

6. Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання _____

7. Календарний план

Назва етапів (розділів) дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Вступ		
Теоретичний розділ		
Аналітично-дослідницький розділ		
Проектно-рекомендаційний розділ		
Висновки		
Графічна частина		

Студент

(підпис)

_____ Ягода В.О.
(ініціали, прізвище)

Науковий керівник роботи

(підпис)

_____ Полозова В.М.
(ініціали прізвище)

АНОТАЦІЯ

до дипломної роботи

Студентки Ягоди Валентини Олександрівни

Керівник Полозова Валентина Михайлівна

Тема роботи: «Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств будівельної галузі на прикладі ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (м. Хмельницький)

Пояснювальна записка: сторінок 93, рисунків 12, таблиць 28, джерел 36, додатків 1.

Ключові слова: ефективність, оцінка ефективності, методи оцінки, чинники підвищення ефективності, загрози, управління ефективністю.

Предмет дослідження – Вплив чинників на ефективність виробничої діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

Підприємство - об'єкт дослідження – ТДВ «Хмельницькзалізобетон».

За результатами дослідження сформульовані чинники щодо підвищення ефективності діяльності підприємства. Проведено дослідження сектору будівництва та виробництва будівельних матеріалів. Здійснено дослідження ефективності функціонування промислового підприємства (ТДВ «Хмельницькзалізобетон»). Розроблено заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

Одержані результати можуть бути використанні для підвищення ефективності виробничої діяльності промислових підприємств.

Дата виконання диплому _____

Дата захисту дипломної роботи _____

Дипломник _____ Ягода В.О.

ЗМІСТ

ВСТУП	С 6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ОЦІНКИ	9
1.1 Дослідження сутності ефективності та економічної ефективності діяльності підприємства	9
1.2 Загальна характеристика інформаційного та методологічного інструментарію оцінки економічної ефективності	14
1.3 Фактори впливу на ефективність виробничої діяльності підприємства	22
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ ТДВ "ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН"	28
2.1. Загальна економічна характеристика будівельної галузі України	28
2.2 Характеристика ефективності функціонування ринку будівельних матеріалів та виробів в Україні	37
2.3 Аналіз ефективності діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"	43
РОЗДІЛ 3 ОБГРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ "ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН" ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ	64
3.1 Оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства та визначення стратегічних напрямків зростання ефективності його діяльності	64
3.2 Впровадження збалансованої системи показників, як інструмента підвищення ефективності діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"	74
3.3 Застосування методики ресурсозбереження для підвищення ефективності діяльності підприємства	81
ВИСНОВКИ	90
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ	93
ДОДАТОКИ	

ВСТУП

Підприємства України будь-якої галузі сьогодні змушені працювати за умов нестабільної економічної і політичної ситуації, що значно ускладнює досягнення ними ефективної господарської діяльності.

Тема "Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства" важлива, оскільки дозволяє досліджувати та аналізувати різні аспекти функціонування підприємства, такі як управління ресурсами, оптимізація процесів та досягнення стратегічних цілей. Дослідження ефективності може сприяти вдосконаленню бізнес-процесів та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень для досягнення стабільності та конкурентоспроможності на ринку.

Сутності та поняттю ефективності, як економічної категорії приділяли увагу як класики, так і вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, такі як Макконнелл К. Р., С. Л. Брю, Дж. Кейнс, Квентин Графтон, Дейл Сквірес, Кевін Дж. Фокс, А. В. Череп, А. О. Гупало, Б. А. Райзберг, Л. Ш Стародубцева, К. Ю. Білецька, Х. В. Кравченко, Д. С. Огороков, Т. С. Морщенок, В.М Полозова, О. М. Біляк, В. О. Літвінова, В. В. Щербатюк, М. А. Полегенька, Т. А. Говорушко, В. І. Осипов, Ю. Г. Ємець, П. Н. Угланов, М. В. Братанич та інші [1,4,5,10].

Виходячи із вище зазначеного, тема магістерської роботи "Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств будівельної галузі на прикладі ТДВ "Хмельницькзалізобетон" (м. Хмельницький)" є актуальною в сучасних умовах господарювання українських підприємств.

Метою роботи є комплексний аналіз чинників впливу на ефективності господарської діяльності підприємства та розробка практичних рекомендацій з вдосконалення управління ефективністю діяльності підприємства.

Відповідно до зазначеної мети, в роботі поставлено і вирішено наступні завдання:

- проаналізовано сутність та значення ефективності для оцінки виробничої діяльності;

- досліджено основні підходи до оцінки ефективності виробничої діяльності сучасного промислового підприємства.

- виділено основні елементи та відповідні часткові показники для оцінки ефективності виробничої діяльності підприємства та визначено інтегральний показник оцінки ефективності виробничої діяльності;

- розроблено практичні рекомендації з управління ефективністю виробничої діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є економічна ефективність діяльності підприємства будівельної галузі та напрямки забезпечення його ефективного розвитку в сучасних умовах господарювання.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних і практичних положень щодо ефективності діяльності підприємств будівельної галузі.

Методи дослідження. Сукупність способів наукового пізнання, методів і прийомів, що використовувалися в процесі дослідження є методологічною основою роботи. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі управління підприємством.

Інформаційною базою роботи є документи, положення й основні відомості про підприємство, фінансова та статистична звітність підприємства, а також результати власних досліджень.

У роботі були використані наступні методи дослідження процесів й явищ: метод узагальнення та порівняння (при з'ясуванні сутності та підходу до визначення і тлумаченні понять "ефективність" та "ефективність господарської діяльності"); дескриптивний аналіз і метод угруповань (при розгляді підходів і методів оцінки ефективності господарської діяльності підприємства); структурно-логічний аналіз (при виборі чинників, які впливають на ефективність роботи підприємства); метод аналогії, порівняння та інтегрування (при розробці процедури оцінки економічної ефективності виробничої діяльності підприємства).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості

використання наукових досліджень та впроваджені методичних рекомендацій, що мають сприяти підвищенню ефективності виробничої діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон". Результати оцінки економічної ефективності можуть бути підґрунтям для прийняття управлінських рішень, при цьому вони можуть бути використані як для визначення стратегічних, так тактичних цілей. Проведені у роботі дослідження можуть стати теоретичною базою до оцінки ефективності виробничої діяльності підприємства, пошуку можливих шляхів її вдосконалення та, як наслідок, прийняття раціональних управлінських рішень в сфері виробництва.

Наукова новизна основних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні способу процедури комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства будівельної галузі шляхом забезпечення багатоплановості використання результатів оцінки, підвищення їх достовірності та використання доступної інформації.

Основні наукові положення та практичні результати дипломної роботи доповідалися автором і були схвалені на III Міжнародній науково-практичній конференції "Перспективи ренесансу HR-інжинірингу, економіки і бізнесу за умов конвергенції України з ЄС у рамках європейської інтеграції" / Ягода Валентина, Шляхи підвищення ефективності діяльності промислового підприємства Хмельницький: ХНУ, 16-17 листопада 2023р.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ОЦІНКИ

1.1 Дослідження сутності ефективності та економічної ефективності діяльності підприємства

Проблема визначення ефективності підприємства та пошуку напрямів її підвищення є складною, вона важко формалізується, тому що будь-яке підприємство є складною системою, яку важко спростити, не втративши при цьому її суттєвих характеристик. В умовах ринку для забезпечення економічного розвитку підприємства змушені постійно контролювати і підвищувати ефективність своєї діяльності. Варто зазначити, що визначення сутності ефективності як економічної категорії достатньо досліджувалося у вітчизняній і зарубіжній літературі, проте до цього часу немає однозначного чіткого трактування економічної сутності даної категорії та єдиних критеріїв, за якими вона може бути оцінена кількісно й якісно.

З метою визначення категорії "ефективність діяльності підприємства" необхідно спочатку розглянути такі поняття, як "економічний ефект", "ефективність". Слово "ефективність" походить від слова "ефект", що в буквальному з латинського "effectus" означає виконання, дія, або від "efficio" – дію, виконую. Ці два поняття є найважливішими економічними категоріями ринкової економіки. Якщо проаналізувати літературні джерела, у кожного автора своє тлумачення поняття "економічного ефекту", "економічної ефективності". Визначення поняття "ефект" наведені у таблиці 1.1.

Аналізуючи погляди вчених щодо визначення "ефекту" як економічної категорії можна спостерігати, що не існує єдиного визначення сутності категорій "ефект" та "ефективність". Більшість з них під економічним ефектом розуміють реальну економію, що отримує підприємство в результаті реалізації запланованих заходів, впровадження управлінських рішень, інвестиційних проектів.

Таблиця 1.1 – Варіанти тлумачення поняття "ефект" різних вчених [5]

Автор(и), джерело	Визначення
1	2
Великий тлумачний словник української мови	Ефект – результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів
Брагинець А. Н	Економічний ефект - абсолютна економія в вигляді зниження собівартості або приросту прибутку, яку отримують від впровадження певного виду конструкції машини або заходу за певний період
Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева О.Б.	Економічний ефект – корисний результат економічної діяльності, який вимірюється як різниця між грошовим доходом від діяльності та грошовими витратами на її здійснення.
Л. І. Лопатніков	Економічний ефект – різниця між результатами економічної діяльності і витратами, вироблених для їх отримання і використання.
В. В. Красник	Економічний ефект – це результат праці людини в процесі виробництва матеріальних благ (кількість випущеної продукції, приріст).
Азріліян А. Н.	Під економічним ефектом розуміють результат реалізації заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва за рахунок економії всіх виробничих ресурсів.

Аналізуючи теоретичні підходи як вітчизняних, так і зарубіжних науковців до економічної сутності "ефективності", Гупало А.О. називає такі характеристики:

- якісний результат певної діяльності, що характеризує її продуктивність;
- результат ефективного та раціонального використання всіх видів ресурсів;
- співвідношення конкретного кінцевого результату до витрат, що забезпечили його отримання.[5]

Далі розглянемо точки зору вчених щодо тлумачення "ефективності" як економічної категорії.

У таблиці 1.2 розглянуто сутність поняття "ефективність" різних вчених-економістів, філософів.

Таблиця 1.2 – Варіанти тлумачення поняття "ефективність" різних вчених

[14]

Автор(и), джерело	Визначення
Д. Рікардо	Поняття "ефективність" визначив як "відношення отриманого результату до певного виду витрат".
В. Паретто, Й. Шумпетер	Під "ефективністю" розуміли відношення витрат і результатів.
М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі	Відзначали, що ефективність у цілому характеризується співвідношенням між обсягом виробництва продукції і необхідними для її виготовлення ресурсами, тобто визначається як внутрішній параметр функціонування підприємства, віддзеркалюючи ефективність використання ресурсів.
К. Макконелл, С. Брю	Вважають, що ефективність характеризує зв'язок між кількістю одиниць обмежених ресурсів, які використовуються в процесі виробництва, та отриманою в результаті кількістю певного потрібного продукту.
Х. Лібенштайн, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі	Оцінюють ефективність як зовнішнє поняття, яке враховує розподіл ресурсів.
Брагинець А. Н	Економічна ефективність являє собою відношення економічного ефекту до капітальних вкладень
Каткова Н.В.	Характеризує ефективність як показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей

В умовах ринкової економіки поняття "ефективність" тісно пов'язане з використанням обмежених ресурсів. Це зумовлено тим, що метою кожного підприємства є отримання максимального результату, досягнення якого стає можливим за умови оптимального формування й ефективного використання всіх ресурсів. Саме тому визначення, які наведено в економічній літературі, зводяться в основному до порівняння результату з витратами.

Проаналізувавши існуючі на сьогодні тлумачення поняття "ефективність", можна дати наступне визначення: ефективність – це показник успішності функціонування системи для досягнення цілей.

Далі, спробуємо проаналізувати підходи різних вчених щодо визначення сутності поняття "ефективність діяльності підприємства". Ефективність

діяльності підприємства на кожному етапі розвитку суспільного виробництва мала різні кількісні і якісні характеристики. В історичному аспекті економічного розвитку України вона визначалася основними економічними законами. У таблиці 1.3 наведені основні підходи щодо визначення сутності ефективності діяльності підприємства.

Таблиця 1.3 – Тлумачення поняття "ефективність діяльності підприємства" різними авторами [16]

Автор(и), джерело	Визначення
Емерсон	Ефективність діяльності підприємства – це максимально вигідне співвідношення між сукупними витратами і економічними результатами.
Т.С. Хачатуров	Пропонував визначати ефективність діяльності підприємства з урахуванням виконання встановлених планів випуску продукції і собівартості, і стверджував, що стимулюючи освоєння нових потужностей без урахування ефективності вироблених витрат неможливо.
П. Друкер	Ефективність діяльності підприємства пропонував оцінювати показниками прибутку і рентабельності.
В. Паретто	Вважає, що «економічна ефективність діяльності підприємства – це стан, при якому неможливо збільшити міру задоволення потреб хоча б однієї людини, не погіршуючи при цьому положення іншого члена суспільства».
Долан Е Дж., Ліндсей Д.	Під ефективністю в виробництві розуміють ситуацію, за якої при наявному рівні знань і даній кількості виробничих ресурсів, неможливо виробити більшу кількість одного товару, не жертвуючи при цьому можливістю виготовити деяку кількість іншого товару
Макаровська Т.П., Бондар Н.М. .	Ефективність роботи є відсутністю втрат, або таким використанням ресурсів, яке забезпечує максимально можливий рівень задоволення за даних факторів виробництва та технології
Богущкий О.А.	Ефективність виробництва поєднує в собі економічну ефективність та соціальну ефективність. Поняття "економічна ефективність" визначає лише економічні результати і показники ефективності, а загальне поняття "ефективність" включає ще й "соціальні результати ефективності виробництва, праці, застосування нової техніки, технології тощо"

Таким чином, наявність різних концепцій щодо сутності ефективності діяльності підприємства зумовлена складністю тлумачення цієї важливої економічної категорії, різними теоретичними позиціями з приводу її аналізу, оцінки. Виділенням якогось одного аспекту із вирішення загальної проблеми визначення економічної ефективності ускладнює проблему її оцінки. Ми погоджуємось з авторами, які під ефективністю виробництва розуміють комплексне відображення кінцевих результатів використання обмежених ресурсів, якими володіє підприємство, за певний проміжок часу.

Отже, економічна ефективність – це комплексний показник, який відображає всі аспекти діяльності підприємства.

Існують різні види економічної ефективності, які мають свої характеристики. У таблиці 1.4 наведена узагальнена класифікація видів економічної ефективності.

Таблиця 1.4 – Класифікація видів ефективності та способи їх застосування

Ознаки класифікації	Види ефективності	Способи застосування класифікацій
1	2	3
За видами економічної діяльності	1) сільського господарства; 2) транспорту і зв'язку; 3) промисловості; 4) будівництва; 5) гуртової та роздрібною торгівлі; 6) інші	Формування державного бюджету, галузевих стратегій, програм та планів
За елементами виникнення	1) соціальна; 2) психологічна; 3) економічна; 4) природно-екологічна; 5) політична; 6) правова	Виявлення характеру причин виникнення проблем у соціально-економічній системі
За видами залучених ресурсів	1) інформаційна; 2) енергетична; 3) фінансова; 4) матеріальна; 5) трудова	Формування цілей, планів розподілу ресурсів, логістичних схем
Часова спрямованість	1) минула (наявна), 2) майбутня (прогнозована)	Оцінювання реальної інвестиційної привабливості та вартості підприємства
За рівнем	Висока, достатня, недостатня (низька)	Розроблення мірил та меж оцінювання
За способом виявлення	1) явна (виявлена на основі відмінностей); 2) прихована (виявлена у ході порівняння з іншими суб'єктами та рівнем тінізації)	Встановлення номінального та реального рівня ефективності

Кінець таблиці 1.4

1	2	3
За місцем виникнення	1) менеджменту: керівника, управлінського підрозділу, рівня управління; 2) організації: робочого місця, виробничої дільниці, цеху, виробничої одиниці; 3) об'єднання підприємств, 4) галузі, 5) регіону, 6) національної економіки, 7) світової економіки	Створення перспективних планів розвитку країни, використання міжнародними організаціями, визначення рівня винагороди менеджменту, розроблення порівняльних показників ефективності робочих місць, підрозділів, організацій, галузей, країн тощо
За результатами діяльності	1) виробничо-технологічна; 2) виробничо-економічна; 3) соціально-економічна	Удосконалення техніки та технології; упровадження нововведень; оцінка роботи структурних підрозділів і підприємства в цілому; задоволення потреб працівників, умови праці робітників, відповідність виробничих відносин рівню продуктивних сил
За рівнем визначення	загальна і порівняльна	Визначається на всіх рівнях господарювання; характеризує загальний економічний ефект порівняно з окремими видами витрат або ресурсів; визначає найбільш економічно вигідний варіант вирішення задачі підприємства

В економічній літературі існує безліч підходів щодо класифікації видів економічної ефективності. Для побудови ефективної системи управління ефективністю на підприємстві слід враховувати вид ефективності.

1.2 Загальна характеристика інформаційного та методологічного інструментарію оцінки економічної ефективності

При визначенні ефективності широко застосовуються такі поняття як результативність, продуктивність і економічність. Ефективність визначається

рівнем економічної обґрунтованості і результативністю на основі економічного і продуктивного перетворення ресурсів в результат, в процесі досягнення поставлених цілей підприємства. В зв'язку з цим, результативність, економічність та продуктивність можна інтерпретувати як критерії ефективності. Взаємозв'язок ефективності, продуктивності та результативності представлено на рисунку 1.1.

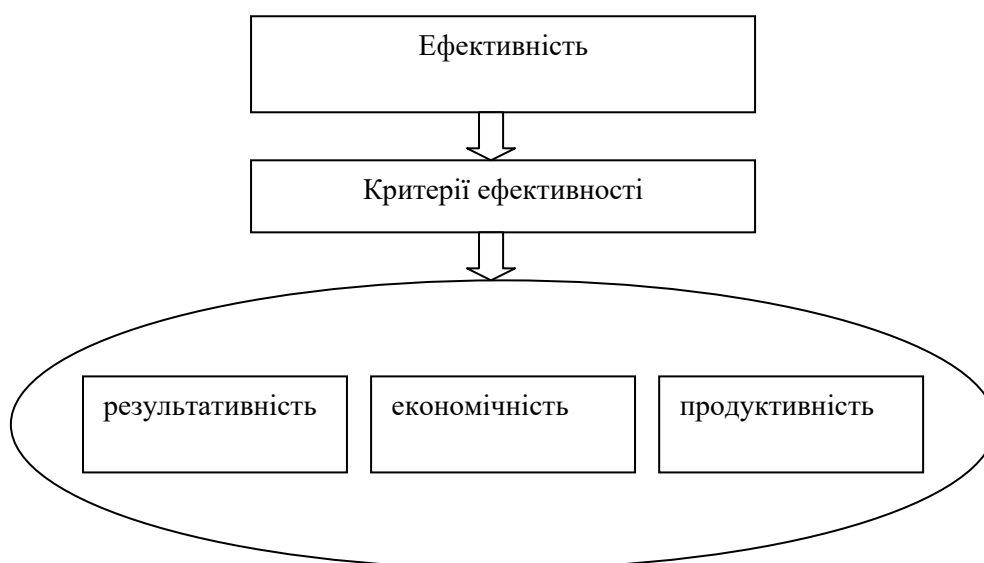

Рисунок 1.1 – Взаємозв'язок економічних категорій "ефективність", "результативність", "економічність" та "продуктивність"

На нашу думку, більш точне розуміння взаємозв'язку даних категорій та їх розмежування в економічному сенсі можна уявити з використанням схеми «входу-виходу», принципова сутність якої представлена на рисунку 1.2.

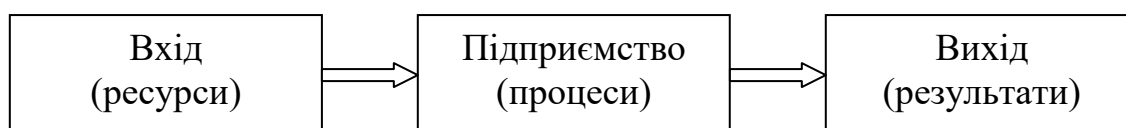

Рисунок 1.2 – Економічна інтерпретація ефективності з використанням схеми " входу – виходу"

Використовуючи дану інтерпретацію ефективності з використанням схеми входу – виходу, можемо сформулювати визначення розглянутих категорій наступним чином:

1. Ефективність – економічна категорія, яка визначає співвідношення входу (витрат, ресурсів) з виходом (результатом, досягнутим за рахунок оптимального споживання ресурсів на вході). Аналітична модель для розрахунку ефективності має буде мати наступний вигляд:

$$E = \frac{B_2 - B_1}{B_1}, \quad (1.1)$$

де, B_1 – вхід;

B_2 – вихід;

E – економічна ефективність.

2. Результативність буде характеризувати ступінь досягнення запланованого результату, тобто співвідношення фактичного і планового виходу. Модель для розрахунку результативності має в даному випадку такий вигляд:

$$P = \frac{B_{2\text{факт}} - B_{1\text{план}}}{B_{1\text{план}}}, \quad (1.2)$$

де, $B_{1\text{план}}$ – вхід;

$B_{2\text{факт}}$ – вихід;

P – результативність.

3. Продуктивність – характеризується відношенням отриманих кінцевих результатів, кількості продукції (вихід) до витрачених ресурсів (вхід).

$$\Pi = \frac{B_2}{B_1}, \quad (1.3)$$

де, Π – продуктивність.

4. Економічність буде характеризувати рівень економії вхідних витрат (ресурсів), використаних для досягнення результату (виходу). Економічність спрямована на економію при закупівлі вхідних ресурсів (придбання вхідних ресурсів за цінами нижче запланованих) і економією при використанні ресурсів (використання меншої кількості ресурсів в натуральному вимірі при досягненні виходу, ніж заплановано). Модель для розрахунку економічності має в даному випадку такий вигляд:

$$EK = \frac{B_{1\text{факт}} - B_{1\text{план}}}{B_{1\text{план}}}, \quad (1.4)$$

де, EK – економічність.

Таким чином, можна погодитися з думкою В. О. Літвінової про те, що "результативність" – перетворена форма "ефективності" [14]. У тому випадку, коли необхідно оцінити ступінь досягнення результату, ефективність приймає форму "результативності", тоді ж, коли мова йде про мінімізацію ресурсів, можна говорити про "економічність", а рівень впливу кожного ресурсу на кінцевий результат представляє собою "продуктивність" [14].

Результативність показує ступінь досягнення поставленої мети, економічність – рівень економії вхідних витрат для досягнення певного результату, продуктивність – показник рівня впливу кожного елементу або ресурсу на кінцевий результат, ефективність – узагальнюючий показник позитивної результативної діяльності, здатність приносити корисний ефект. Дані визначення дають змогу більш точно розуміти сутність таких економічних категорій як "ефективність", "результативність", "економічність" та "продуктивність" та є підґрунтям для подальшого дослідження шляхів та методів економічної оцінки ефективності [16].

Оцінка ефективності діяльності підприємства передбачає застосування

системи взаємозалежних та взаємодоповнюючих один одного економічних показників.

Існують різні методичні підходи (концепції) для проведення оцінки ефективності діяльності підприємства. Вони відрізняються інструментарієм щодо структурування, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та узагальнення отриманих результатів.

Оцінка ефективності діяльності підприємства може проводитися різними методами. Деякі з них включають:

1. Фінансові показники: різні види прибутку, рентабельність, оборотність активів тощо;
2. Бухгалтерські коефіцієнти: коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт автономії;
3. Ринкові методи: доля ринку, зростання обсягу продажу;
4. Оцінку ефективності використання персоналу: продуктивність праці, рівень кваліфікації працівників;
5. Стратегічні показники: відсоток інновацій в продукції; відповідність стратегії підприємства ринковим вимогам;
6. Екологічні показники: дотримання стандартів екологічної безпеки;
7. Якість продукції: рівень задоволення споживачів, конкурентні переваги продукції;

Вибір методів залежить від конкретних цілей оцінки та особливостей підприємства.

На нашу думку, оцінка ефективності діяльності підприємства буде неповна без аналізу показників ефективності за напрямками його діяльності. Класифікація напрямів діяльності підприємства широко досліджена в економічній літературі, але існують різні підходи щодо її побудови, а саме структури, перліку і кількості напрямів, значущості цих напрямів, доцільності окремого використання інтегральних показників.

На рисунку 1.3 представлені напрями оцінки ефективності господарської діяльності підприємства.

Рисунок 1.3 – Напрями оцінки ефективності господарської діяльності підприємства

Схема, що пропонується нами, складена на основі роботи М.А. Полегенької [20] та добавлена ринковим складником, окреслює загальні напрями, за якими проводиться оцінка ефективності діяльності підприємства (рис. 1.3).

Перший із них – ресурсний – відображає першочергову необхідність аналізу ефективності використання наявної матеріальної бази виробництва та живої праці. При цьому слід урахувувати рівень завантаження обладнання в часі, структуру собівартості продукції, що виготовляється, з погляду співвідношення в ній часток амортизації, матеріальних витрат, витрат на оплату праці. Зазначені показники слід розглянути в динаміці, а також за можливості порівняти з показниками найближчих конкурентів. Для оборотних фондів найважливішим показником є швидкість їх обороту, отже, слід проаналізувати чинники її збільшення, зокрема такі: зменшення обсягів незавершеного виробництва;

вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення для оптимізації виробничих запасів; прискорення реалізації готової продукції (активізація маркетингової діяльності); зменшення обсягів дебіторської заборгованості. Крім того, слід звернути увагу й на інші напрями раціоналізації використання матеріальних ресурсів: проаналізувати основні причини втрат та нераціонального використання ресурсів; забезпечити обґрунтоване нормування втрат матеріалів; організувати використання вторинних ресурсів; створити систему заохочення за економію сировини, енергії та матеріалів і відпрацювати її дієвість; акцентувати увагу на використанні сучасних високо-технологічних матеріалів. Що стосується аналізу ефективності використання персоналу підприємства, то тут слід зосередити увагу на таких аспектах, як: внутрішньозмінні втрати робочого часу; втрати робочого часу внаслідок плинності кадрів; рівень використання засобів механізації, автоматизації праці та комп'ютерної техніки; аналіз системи стимулювання працюючих; визначення професійно-кваліфікаційної структури працюючих.

У межах організаційного напрямку здійснюється пошук можливостей підвищення ефективності тих проектів, що відбуваються на підприємстві. При цьому насамперед увага звертається на ефективність управління. Важливим складником ефективності підприємства, а отже, і значним резервом її підвищення є організація виробничого процесу. У конкретних умовах підприємства слід проаналізувати всі аспекти, що визначають ефективність організації робіт, – від рівня робочого місця окремого робітника чи спеціаліста до рівня підприємства у цілому. У межах ринкового напрямку здійснюється пошук можливостей підвищення ефективності на підприємстві і поза нього. При цьому насамперед увага звертається на ефективність конкуренції та попиту і пропозиції. І, нарешті, останнім (але не за важливістю) напрямом пошуку можливостей підвищення ефективності є технологічний. Вирішення проблеми технологічного відставання особливо актуальне для українських підприємств.

Більшість вчених до числа узагальнюючих відносить показники рентабельності [4; 5]. Рентабельність – це відношення корисного результату

виробничо-господарської діяльності до величини сукупних затрат на його отримання. Показник рентабельності узагальнює інші показники ефективності і дає змогу досліджувати вплив сукупності чинників, що впливають на кінцевий результат роботи підприємства. Він має чіткий економічний зміст, є наскрізним, порівняним у часі та просторі. Показник рівня рентабельності набув у вітчизняній практиці найбільшого поширення для оцінки й аналізу економічної ефективності. Як узагальнюючий показник результатів діяльності підприємств часто використовується показник прибутку. Але, на думку А.В. Черепа, прибуток в абсолютному вираженні не має властивості сукупного ефекту, він містить у собі такі фактори, як \square вартість продукції, збільшення обсягу продукції, її якість та асортимент і т. д., але не відображає результати застосування ресурсів, тобто авансування капіталу, що проявляється тільки в показнику рентабельності [26]. А на думку Д.О. Грицишена, "компанія може демонструвати прибуток у бухгалтерському балансі, але в дійсності працювати у збиток, якщо згадати про вартість капіталу, необхідного для управління бізнесом. Тому прибуток може виявитися тим показником, який уводить менеджерів в оману під час оцінки фінансового успіху" [6]. Більш суттєвим підходом до загальної оцінки ефективності виробництва є метод визначення приросту ресурсу на 1% приросту обсягу продукції та метод визначення частки впливу інтенсифікації на збільшення продукції, взяте за 100% [11]. Частка впливу екстенсивного фактору на приріст продукції визначається як відношення темпу приросту кожного виду ресурсів до темпу приросту продукції, а частка впливу інтенсивного фактору – як різниця між одиницею і часткою впливу екстенсивного фактору. Головним недоліком вищенаведених методик оцінки й аналізу економічної ефективності діяльності в ринкових умовах господарювання є відсутність залежності їх від конкурентних позицій підприємства і ступеня задоволення ринкового попиту.

Узагальнюючи вищевказане, зазначимо, що більшість методик, які дотепер використовують в Україні для оцінки й аналізу ефективності діяльності підприємств, має низку недоліків: вони дають змогу визначити і проаналізувати

ефективність діяльності «ізолюваних» від ринкових умов підприємств, повною мірою визначити і проаналізувати вплив внутрішніх чинників на ефективність, але практично не враховують вплив зовнішніх ринкових; відсутні оцінки росту ефективності функціонування підприємства залежно від ступеня задоволення ринкового попиту: не дають змоги оцінити ефективність функціонування капіталу підприємства, втіленого у знаннях і кваліфікації співробітників, здатність підприємства утримувати й залучати нових клієнтів, рівень корпоративної культури; мають ретроспективний (історичний) характер цих показників, що значно зменшує їх цінність для прийняття стратегічних управлінських рішень.

На нашу думку, для формування загального висновку про ефективність роботи підприємства доцільно використовувати комплексну систему показників, яка включає показники ефективності: робочої сили, засобів та предметів праці; управління та організації; техніки та технології; конкуренції, попиту та пропозиції, а також узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємства в цілому.

1.3 Фактори впливу на ефективність виробничої діяльності підприємства

Важливим стратегічним завданням на етапі розвитку підприємства будь-якої галузі є досягнення належного рівня його економічної ефективності як основи його конкурентоспроможності на сучасному ринку. Дієвий вплив на результат здійснюють різноманітні зовнішні та внутрішні фактори, які залежать від виду діяльності підприємства та галузі, у якій воно її проваджує. В економічній ситуації, що склалася, багато підприємств часто спрямовують свої зусилля на скорочення витрат, не враховуючи ризику погіршення показників діяльності або зниження ефективності. Саме тому, на нашу думку, необхідно застосувати структурний та комплексний підхід, націлений на скорочення витрат і підвищення ефективності, що дасть змогу суб'єктам господарювання

мінімізувати такі ризики.

Економічна ефективність – результат фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання, який покриває усі витрати на її здійснення та містить чистий прибуток, що залишається для розвитку бізнесу. Відповідно, економічна ефективність підприємства визначається основними чинниками:

- 1) запровадження максимально досяжних економічних цілей, орієнтованих на весь потенціал підприємства;
- 2) виявлення змін, необхідних для повного розкриття потенціалу підприємства;
- 3) проведення необхідних змін, досягнення поставлених стратегічних цілей.

Відзначимо, що усі фактори є взаємопов'язаними, адже повинні ставитися саме досяжні цілі. Проте досяжність цілей визначається не власником, не керівником підприємства, а всім колективом. Об'єктивна оцінка ефективності діяльності підприємства має винятково велике значення, оскільки характеризує успішність менеджменту підприємства, формує його імідж, сприяє доступу на ринки капіталу й обґрунтовує доцільність інвестицій. У цих умовах уміння менеджменту оцінити потенціал підприємства та визначити шляхи його реалізації з максимальною ефективністю є головним завданням. Підвищення економічної ефективності будь-якого суб'єкта господарювання відіграє визначну роль у його діяльності, тому існує потреба постійного контролю та пошуку шляхів її зростання. Одними з категорій, які становлять основу будь-якої економіки, є витрати та собівартість продукції.

Вирішальне значення для ефективного управління підприємством мають повнота, достовірність і оперативність надходження інформації про витрати, які формують собівартість продукції.

Під час здійснення контролю ефективності діяльності підприємства необхідно постійно аналізувати показники фінансово-господарської діяльності, визначати місце підприємства на ринку та шукати можливості для його подальшого розвитку з урахуванням усіх факторів впливу. Фактори, що

впливають на ефективність діяльності підприємства, відповідно до категорій показників наведені на рисунку 1.1.

Рисунок 1.4 – Фактори впливу на ефективність діяльності підприємства відповідно до категорії показників [28]

Отже, слід відзначити, що фактори підвищення ефективності діяльності

підприємства можуть бути класифіковані за трьома основними ознаками:

1) за основними напрямками розвитку та вдосконалення виробництва, які є комплексами технічних, організаційних та соціально-економічних заходів, на основі яких досягається економія суспільної праці;

2) за джерелами підвищення ефективності (зниження трудомісткості, матеріаломісткості, фондомісткості та капіталомісткості виробництва, економії часу, раціонального використання природних ресурсів);

3) за сферою застосування фактори поділяють на народногосподарські, міжгалузеві, регіональні, галузеві та внутрішньовиробничі. Першочергове значення в галузі зростання економічної ефективності виробництва надається раціональному використанню виробничого потенціалу, максимальному скороченню різних втрат, режиму економії затрат і ресурсів. Рівень ефективності діяльності підприємства залежить також від зовнішніх та внутрішніх чинників. До зовнішніх слід віднести:

– державну та соціальну політику (діяльність владних структур, законодавство, фінансові інструменти, економічні нормативи);

– інституційні механізми (дослідні й навчальні центри, інститути, асоціації); інфраструктуру (інноваційні фонди, комерційні банки, фондові біржі, інформаційні мережі, транспорт, торгівля);

– структурні зміни в суспільстві та економіці (у сфері технологій, наукових досліджень, складі персоналу за ознаками освіченості та кваліфікації) тощо.

Внутрішні чинники розподіляють на «тверді», тобто ті, що піддаються вимірюванню та мають фізичні параметри (технологія, устаткування, матеріали, енергія, вироби), та «м'які» (організація і система управління, працівники, методи роботи, стиль управління). Кожне підприємство мусить постійно контролювати процес використання внутрішніх чинників через розроблення та послідовну реалізацію власної програми підвищення ефективності діяльності, а також враховувати вплив на неї зовнішніх чинників.

Кількісна оцінка внутрішньовиробничих чинників дається щодо

технічного та організаційного вдосконалення виробництва, а саме зниження трудомісткості і зростання продуктивності праці, зменшення матеріалоємності та економії матеріальних ресурсів, економії від зниження витрат виробництва і приросту прибутку й рентабельності, приросту виробничих потужностей і випуску продукції, економічного ефекту від вжиття заходів, а також конкретних розмірів капітальних витрат і термінів вжиття заходів.

Найважливішою попередньою умовою створення цілісного та ефективного господарського механізму, адаптації підприємств до умов регульованого ринку є подальша розробка комплексу теоретичних і методичних питань у плануванні та обліку. У зв'язку з цим виникає необхідність конкретизації напрямів дії та використання головних внутрішніх і зовнішніх чинників підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Будь-яке підприємство – це відкрита система, що функціонує в межах впливу багатьох факторів. Так, низка факторів створює певні можливості, своєчасне використання яких дасть змогу підвищити ефективність управління підприємством. Деякі фактори, навпаки, створюють загрози існуванню підприємства. Мінімізація таких загроз є першочерговою метою ефективного управління. На нашу думку, аналіз ефективності систем менеджменту як факторів ефективності виробництва передбачає не тільки вивчення ефективності використання всіх ресурсів, а і методів керування цими ресурсами, що більш важливо, чим просто визначати факти недостатньо ефективного використання ресурсів. Тоді фактори економічної ефективності діяльності підприємства можна представити наступним чином (рисунок 1. 5).

При визначенні факторів впливу на економічну ефективність діяльності підприємства потрібно розглядати не самі ресурси і рівень їх використання, а систему управління цими ресурсами відповідно до поставленої стратегічної мети. Кожне підприємство мусить постійно контролювати процес використання внутрішніх факторів через розробку та послідовну реалізацію власної програми підвищення ефективності діяльності, а також враховувати вплив на неї зовнішніх факторів.

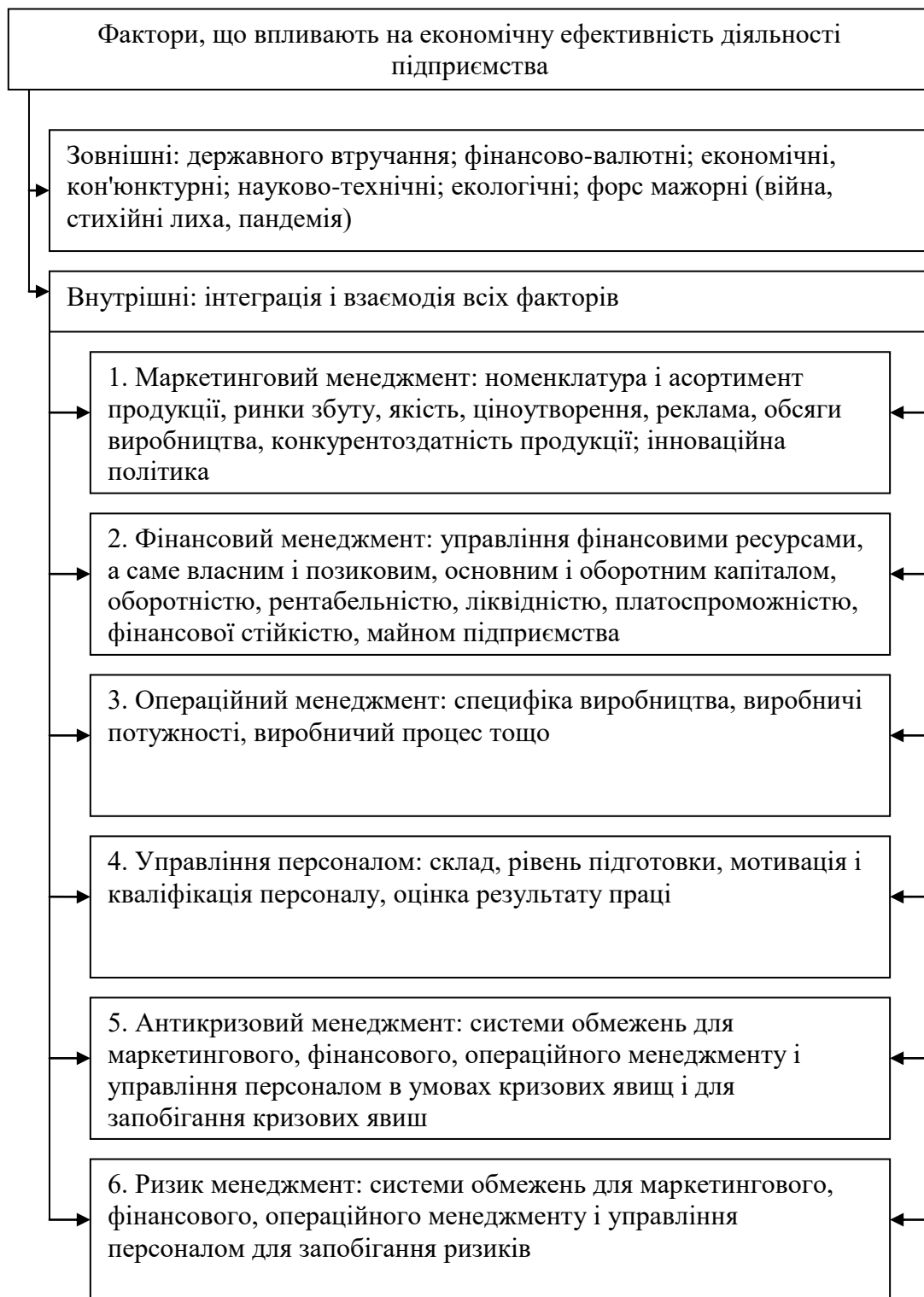

Рисунок 1.5 – Фактори впливу на економічну ефективність діяльності підприємств

Для системного підходу характерна комплексна оцінка впливу різнопланових факторів, цільовий підхід до їхнього вивчення.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ ТДВ

"ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН"

2.1. Загальна економічна характеристика будівельної галузі України

Будівельна галузь має значущий вплив на економіку України, сприяючи зростанню внутрішнього валового продукту (ВВП), створенню нових робочих місць та підвищенню інфраструктурного рівня. Вона може привертати інвестиції та сприяти розвитку інших галузей, таких як виробництво будівельних матеріалів, транспорту, послуг тощо.

Розвиток будівельної галузі залежить від багатьох чинників, а саме: економічної ситуації в країні, технологічного прогресу, законодавства, наявності розвиненої інфраструктури та попиту на нерухомість. Також важливими є інновації у виробництво будівельних матеріалів та зміни в уявленнях суспільства щодо житла і робочих пристроїв.

Аналітиками Pro-Consulting проведено аналіз трендів будівельної галузі у 2021-2022 роках. Було проаналізовано політичні, економічні, екологічні фактори впливу на ринок будівництва та будівельних матеріалів. Розглянуто глобальні тенденції розвитку галузі у світі, вплив соціальних та демографічних чинників, технології у сфері будівництва. Здійснено прогноз розвитку галузі як глобально, так і по окремих країнах. [31]

За результатами досліджень вчені зробили наступні висновки: будівельна сфера становить 6% від всього світового ВВП, а також забезпечує більше 100 мільйонів робочих місць. Додана вартість становить близько 5% ВВП в розвинених країнах і 8% ВВП в країнах, що розвиваються. [31]

Оцінка функціонування будівельної галузі та визначення її внеску в економіку в цілому наведена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні критерії, що визначають ключову роль будівельної галузі у стимулюванні економіки країни

Критерії	Характеристика
1. Сприяння залученню іноземних інвестицій	Інвестиції у будівництво, розмір яких впливає на місцеву та національну економіку, є результатом відповідної підготовки проекту, графіку будівництва та експлуатації забудованого середовища, що пов'язано з наявними будівельними ресурсами. Обсяг залучених іноземних інвестицій залежить від дотримання будівельними компаніями правил охорони праці. Дотримання міжнародних загальноприйнятих норм
2. Сприяння розвитку туризму.	Популярні міста, такі як Нью-Йорк, Рим, Барселона, Афіни та Париж, славляться історичною архітектурою та визначними будівлями, і жодна з них не існувала би без будівельної галузі.
3. Створення умов для зростання інших секторів економіки.	Будівельна галузь як вагомий сегмент економіки сприяє підвищенню рівня зайнятості та доходів населення, і тому динаміка її розвитку впливає практично на всі аспекти життя
4. Сприяння створенню робочих місць.	Згідно зі звітом Національної асоціації будівників житла (National Association of Home Builders, NAHB), яка є однією з найбільших торговельних асоціацій США в сфері будівництва, будівництво 1000 середньостатистичних будинків для однієї сім'ї створює 2900 штатних робочих місць, а також 110,96 млн дол. податків і зборів. А будівництво 1000 квартир із середньою орендною платою створює 1250 робочих місць та 55,91 млн дол. податків і доходів. Витрати на реконструкцію в розмірі 10 млн дол. створюють 75 робочих місць і майже 3 млн дол. податків. Будівництво нових будинків і квартир створює робочі місця у галузях, які виробляють пиломатеріали, бетон, освітлювальні прилади, опалювальне обладнання та інші товари, що входять []
5. Стимулювання розвитку креативного мислення	Необхідність постійного покращення місцевого середовища змусить органи місцевого самоврядування та представників бізнесу продовжувати розвивати інфраструктуру, що призведе до появи нових кафе, ресторанів, барів і клубів, а також місць відпочинку. Це, безумовно, приверне увагу талановитих людей, які будуть прагнути переїхати в більш жваве місто з бурхливим соціальним життям.
6 Сприяння сталому розвитку територій.	Сучасні інноваційні будівельні проекти, сприятливі для навколишнього середовища і здатні забезпечити досягнення загальної мети сталого розвитку, мають включати схеми енергозбереження (такі як вдосконалена ізоляція), технології створення природної енергії (такі як сонячні батареї), а також технології з використанням нових будівельних матеріалів.

Отже, будівництво – це вагомий інструмент трансформації країни та її економіки. У вузькому розумінні будівельна галузь цілком належить до вторинного сектору економіки, оскільки в ній відбувається створення кінцевого продукту. Однак у реальності будівельна галузь охоплює первинний, вторинний

і третинний сектори, оскільки спочатку сировина перетворюється у вироблені матеріали, а потім – у кінцевий продукт, з професійними послугами та продажем продукції в кінці цього ланцюга. Цінність будівельного сектору для економіки визначається його роллю як рушія зростання і каталізатора розвитку інших галузей. Ефективний будівельний сектор зазвичай забезпечує високу результативність бізнесу в цілому, створюючи для цього необхідну інфраструктуру. Значення галузі для економіки оцінюється як її внесок у валовий внутрішній продукт (ВВП). Щорічне світове зростання продуктивності праці в галузі будівництва за останні 20 років було нижче 1%, що значно менше зростання продуктивності праці у світовій економіці (приблизно 2,8% на рік) [7].

Подальшому розвитку будівельної галузі необхідно приділяти значну увагу. Може здатися, що будівництво консервативна галузь, на яку не можуть впливати або майже не впливають сучасні цифрові технології. Фахівці Глобального інституту МакКінсі (MGI) у проведеному в 2017 році дослідженні підкреслили, що будівельна галузь повинна розвиватися, і окреслили напрями її змін, які забезпечать зростання її продуктивності на 50–60% і створення нею додаткової глобальної вартості 1,6 трлн дол. на рік [8]. Загальна прибутковість будівельної галузі становить близько 5%, що нижче, ніж в інших галузях світової економіки. Будівельна галузь часто очолює рейтинги неплатоспроможності у різних регіонах через поєднання низької прибутковості та високого ризику [24]. Однією з причин такої тенденції є те, що на виконання будівельних проєктів зазвичай витрачається на 20% більше часу, ніж заплановано, а їхній фактичний бюджет може перевищувати запланований на 80%, що часто призводить до судових процесів, незадоволення клієнтів, складних і трудомістких процесів розгляду претензій [24]. Будівельна галузь повсюдно стикається з проблемами та викликами. При цьому у країнах, що розвиваються, ці проблеми посилюються на тлі несприятливої макроекономічної ситуації, обумовленої хронічним дефіцитом ресурсів, інституційною слабкістю, відсутністю внутрішньої пропозиції інноваційних технологій на кваліфікованій робочій силі.

Проаналізуємо стан та перспективи розвитку будівельної галузі в Україні. Починаючи з 24 лютого 2022 року, економіка України працює в умовах безпрецедентних викликів. Багато підприємств призупинили свою роботу або через безпосередню військову загрозу, або через заблокований доступ до ринків сировини чи збуту продукції. На цьому фоні відбувається кардинальна зміна структури економіки в цілому та системи міжгалузевих зв'язків.

Додатковим викликом для аналізу та прогнозування економічного розвитку є складність оцінки поточної ситуації, оскільки практично відсутня повна статистична інформація. В умовах обмеженої офіційної статистики, джерелами альтернативної інформації, які використовуються в даних складних умовах, є адміністративні дані за окремими галузями економіки та результати опитування підприємств, що проводяться різними організаціями.

В цих умовах відбуваються докорінні зміни не лише в системі трудових відносин, а й у структурі економіки в цілому. Навесні та початку літа 2022 року те, що було нормою в мирні часи, вже не працювало. Через нестабільність грошових потоків за багатьма контрактами замість передоплати поширились відстрочки платежів на певний термін. Завдяки такій практиці підприємці змогли відновити свою діяльність. Восени бізнес перейшов на 100% передоплату, тому, що чекав гарних новин із фронту і не хотів ризикувати. Що стосується логістики, зараз вже немає такої критичної ситуації з машинами, відновлені та створені нові маршрути постачань. Але все одно термінів не завжди вдається дотриматися. Потрібно домовлятися й використовувати принцип «взаємного пінг-понгу»: лояльніші умови щодо оплати замовлення з одного боку, та відповідно більші строки постачання – з іншого. І ще один важливий момент. Багато торговельних компаній, що спеціалізуються на комплектації будівельних підприємств і майданчиків, уже домовилися у ближній Європі про постачання матеріалів. Вони розуміють, що дуже скоро – коли розпочнеться масштабне будівництво – виникне шалений дефіцит різних матеріалів. До чого це призведе? Перш за все спричинить підвищення цін: імпортований матеріал прив'язаний до валюти, та й сам по собі недешевий. Попит

породжує пропозицію, тому, як би це прикро не було, але й наші виробники збільшать ціни на аналогічні групи товарів. Тому будівельним компаніям варто профінансувати та забронювати певний обсяг матеріалів на майбутнє, щоб уникнути дефіциту та заощадити всюди, де це можливо [24]. За 9 місяців 2022 року загальна площа житлових будівель (новобудов) зменшилася вдвічі порівняно з відповідним періодом 2021 року. Про це свідчать дані Держстату. Таким чином, загальна площа житла, яке дозволено будувати, скорочується до 5,2 млн квадратних метрів. Водночас, за даними Держстату, загальна площа новобудов багатоквартирних будинків у січні-вересні цього року становить 5,09 млн кв. – 97% обсягу. Натомість кількість заявлених на початок будівництва квартир у багатоквартирних будинках за вказаний період становить 68,1 тис., що в 1,8 раза менше, ніж минулого року. За даними Держстату, загальна площа нового житлового будівництва в Києві за 9 місяців 2022 року до січня-вересня 2021 року скоротилася на 77 відсотків до 654 тисяч квадратних метрів. У Київській області – на 29%, до 1,4 млн кв. м. Водночас обсяг нового будівництва у Львівській області зменшився порівняно з минулим роком на 12% до 771,2 тис. кв. м. У Хмельницькій області – скорочено на 48% до 266,2 тис. кв. м., в Одеській області – «мінус» 80%, на 227,8 тис. кв. метр; у Харківській – «мінус» 67%, на 213,4 тис. кв. м [3]. 3 листопада 2022 року, Верховна Рада України схвалила проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» у другому читанні та в цілому. При доопрацюванні показників проекту Державного бюджету України на 2023 рік до другого читання було враховано уточнені основні прогнозні макропоказники та окремі припущення, надіслані листом Міністерства економіки України від 29 жовтня 2022 року № 3011-05/72231-03. Законопроект, до якого внесено зміни у другому читанні, є збалансованим і містить положення щодо будівництва та житла: – фонд ліквідації наслідків збройної агресії – 16,139 млн грн (розширено інструкції щодо використання коштів фонду, зокрема, кошти фонду ліквідації наслідків збройної агресії спрямовані на будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт) громадських будівель; реконструкція та

капітальний ремонт інфраструктури важливих об'єктів, будівництво, капітальний ремонт будівель з метою забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, які втратили його внаслідок війни; – надання пільгових іпотечних кредитів внутрішньо переміщеним особам – 19,7 млн грн (надання кредитів із спеціального фонду за рахунок надходження гранту Кредитної установи для відбудови); – субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах на 2 464,6 млн грн; – передбачено нову бюджетну програму «Проектування, будівництво, реконструкція, капітальний ремонт, модернізація, реставрація, придбання та облаштування незалежно від форми власності об'єктів інфраструктури, рухомого та нерухомого майна, житлової нерухомості, в тому числі пошкоджених внаслідок збройної агресії, з метою відновлення цілісності і стійкості окремих галузей життєдіяльності суспільства [7].

Таблиця 2.2 – Розподіл видатків Державного бюджету України на 2023 рік щодо будівельної галузі

Найменування	Напрями використання коштів	Об'єм коштів, млн грн
1	2	3
Фонд ліквідації наслідків збройної агресії	Кошти фонду спрямовуються на ліквідацію наслідків збройної агресії, а саме будівництво громадських будівель, критичної інфраструктури та житла	16139
Надання пільгових іпотечних кредитів	Надання кредитів внутрішньо переміщеним особам	19,7

Кінець таблиці 2.2

1	2	3
Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам	На фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонт і утримання автомобільних доріг у населених пунктах	2464,6
Нова бюджетна програма (за рахунок коштів державного дорожнього фонду)	Проектування, будівництво, реконструкція, капітальний ремонт, модернізація, реставрація, придбання та облаштування незалежно від форми власності об'єктів інфраструктури, рухомого та нерухомого майна, житлової нерухомості	1831

Також Державним бюджетом України передбачено на 2023 рік низку цільових витрат на будівництво житла та об'єктів інфраструктури. [7]

На рисунку 2.1 наведено обсяги будівельних робіт в Україні за 2019 – 2022 роки за типами будівель у грошовому вираженні. Обсяги будівництва нежитлових будинків збільшились у 2021 році порівняно із 2019 роком на 58,21 %, інженерних споруд – на 26,39 %, житлових будинків – на 17,77 %. За 6 місяців 2022 року обсяги будівельних робіт за всіма типами будівель значно зменшилися.

Розглядаючи тенденції розвитку та перспективи на майбутнє будівельної галузі слід зазначити, що в подальшому можна очікувати необхідність швидкої відбудови зруйнованої інфраструктури. Це буде сприятиме активному відновленню будівельної галузі.

Вже відомо, що багато країн-партнерів і підприємств планують брати участь у відбудові українських міст. Денис Шмигаль представив, яка країна відповідає за відновлення того чи іншого регіону. Наразі відомо що: – Німеччина працюватиме над відбудовою Чернігівської області Канада – Сумської; – США та Туреччина – Харківської; – Чехія, Фінляндія та Швеція – Луганської; – Бельгія – Миколаївської; – Швеція та Нідерланди – Херсонської; –

Швейцарія – Одеської; – Норвегія – Кіровоградської; – Австрія – Запорізької; – Польща та Італія – Донецької. Залучення західних спеціалістів стане хорошим знаком для інвесторів щодо подальшого просування України, створення нових проектів і впровадження нових технологій, а в комплексі – можливість повернення на тутешній ринок. Чим швидше це станеться, тим сильніше вдасться відродити галузь [24].

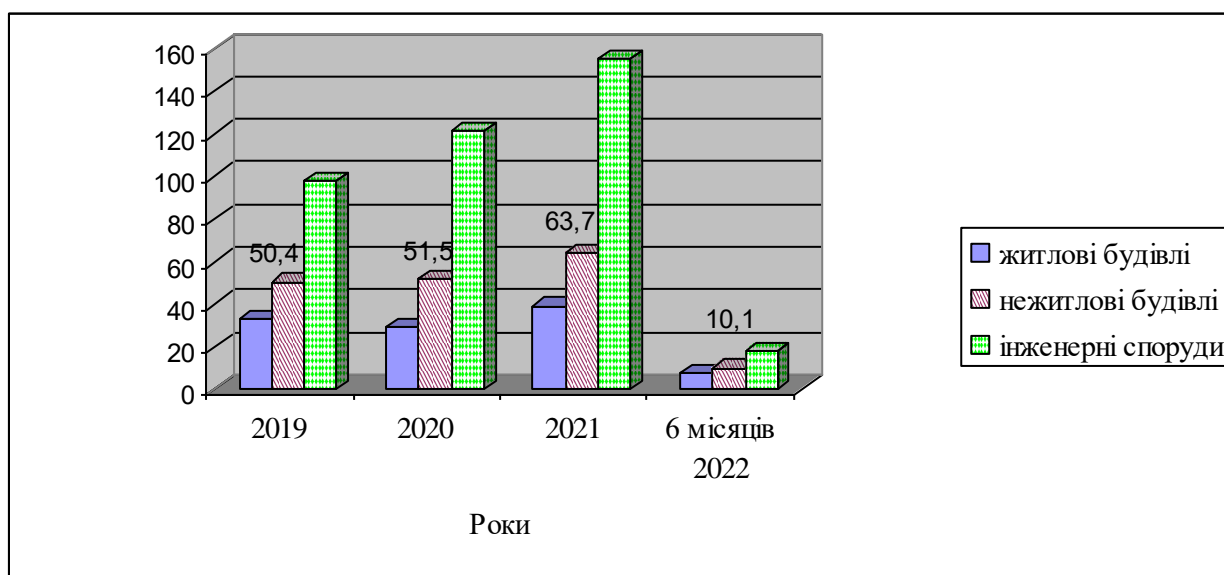

Рисунок 2.1 – Обсяги будівельних робіт у 2019 – 2022 роках за типами будівель у грошовому вираженні, млрд грн [7]

За словами віце-президента Європейського інвестиційного банку Джельсоміни Віготті, Україні вже потрібно \$14 млрд на нагальні потреби. Ось чому важливо зосередитися на інвестуванні безпосередньо перед закінченням війни. Інакше економічна ситуація в країні стрімко погіршуватиметься, а можливість опору агресору зменшуватиметься. Такі оцінки, до речі, водночас з розрахунками українського уряду: йдеться, підкреслимо, про вимоги підтвердження та готовий проєкт. Цього року планується реалізувати проєкти відбудови на \$14 мільярдів. І одним із п'яти пріоритетів швидкої відбудови є допомога малому та середньому бізнесу для відновлення нашої економіки. Насамперед, мова про програми пільгового кредитування, а також про безповоротні гранти. [25]. Для подальшого розвитку будівельна галузь потребує

великих і швидких капіталовкладень від місцевих та іноземних інвесторів.

У нещодавньому звіті McKinsey прокоментовано низьку продуктивність у галузі та проведено порівняння, яке показало, що якби будівельна галузь була в змозі йти в ногу з іншими галузями, такими як виробництво, вона могла б досягти значення 1,6 трильйона доларів на рік. Традиційні виклики галузі посилюються глобальним фінансовим тиском і збоями, спричиненими інфляцією, проблемами з доступністю запчастин і матеріалів, проблемами з транспортуванням, а також зростанням цін на матеріали та обладнання. Усе це посилюється вартістю робочої сили та її нестачею, спричиненою старінням робочої сили. Кваліфіковані працівники виходять на пенсію, відбувається розрив у кваліфікації, а до 2025 року нестача працівників перевищить мільйон. Але, нова модель роботи формується у галузі будівництва під впливом інших галузей та їхнього досвіду, наприклад: – стандартизація та платформи збірка вузлів частин/компонентів відбувається за межами підприємства, що може підвищити якість, якщо потім доставити їх на місце, і, таким чином, зменшити час і втрати, які в іншому випадку вимагали б від людей роботи на місці та оплати; – проектування з урахуванням вимог виробництва та збірки – цей підхід має на меті знайти спільне всередині будинків у багатьох різних секторах, а потім розробити стандартні набори частин, які можна зібрати разом, щоб сформувати структуру будь-якої будівлі; – цифровий дизайн (BIM стає критично важливим) – можливість взяти дизайн, між-дисциплінарний дизайн, як модель і переконатися, що «зробити все правильно з першого разу» можливо, визначивши, де є зіткнення компонентів або проблеми з дизайном; – більше уваги приділяється структурованому процесу ланцюжка постачань (наприклад, нумерації деталей та управлінню запасами) – використання підходу, що базується на «структурі робочого пакету», забезпечує кращий контроль і управління багатьма аспектами матеріалів, субпідряду, праці та обладнання. Компанії мають перейти на індустріалізовані процеси будівництва, щоб досягти успіху в майбутньому. Необхідність підвищення ефективності бізнес процесів зростає. Для компаній галузі проектування та будівництва це починається з

покращення ефективності проекту, що означає маржинальність проекту, зниження фінансового ризику, підвищення продуктивності, якості та стійкості, водночас зменшуючи загальну вартість життєвого циклу активів. Сюди входить необхідність виконувати проекти з використанням стандартних повторюваних процесів і досягати передбачуваних, повторюваних результатів. Щоб досягти цього, все більше визнають, що бізнес-процеси та системи, які підтримують ці процеси, потребують перевірки, перегляду та вдосконалення для переходу до моделі економічного будівництва [24].

Отже, підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок, що підприємства в будівельному секторі стикаються з багатьма складними проблемами (логістика, порушення ланцюга поставок, висока вартість сировини та матеріалів). Водночас є прогнози, що за наявних змін українські виробники зможуть задовільнити вимоги ринку. Ключовими завданнями розвитку будівельної галузі є оптимізація виробничих потужностей будівельної галузі шляхом інвестування, залучення нових кваліфікованих кадрів та впровадження новітніх технологій.

2.2 Характеристика ефективності функціонування ринку будівельних матеріалів та виробів в Україні

Ринок будівельних матеріалів та виробів в Україні має велике значення для розвитку будівельної індустрії і економіки в цілому. Ринок будівельних матеріалів та виробів складається із галузей та виробництв, що виготовляють будівельні матеріали та вироби. Важливими підгалузями є виробництво будівельних конструкцій та деталей, цементна промисловість. Цемент це "золото будівництва". Фактично з нього починаються абсолютно всі процеси пов'язані з виробництвом в цілих галузях. При виробництві бетону, сухих будівельних сумішей, тротуарної плитки, формованих бетонних виробів, та інших будівельних матеріалів використовується цемент.

Війна не могла не вплинути на ринок будівельних матеріалів, який за оцінками учасників ринку скоротився на 70%. Через низький попит багато виробників можуть збанкрутіти та ризикують взагалі втратити бізнес. [2]

Основою в будівництві є цемент, котрий є сировиною для виробництва бетону, сухих будівельних сумішей, тротуарної плитки та інших будматеріалів. До повномасштабного вторгнення в Україні працювало дев'ять цементних заводів. Один з них "Балцемент" на Харківщині зазнав руйнувань та наразі зупинений. Інші вісім хоч і продовжили працювати мають проблеми з обіговими коштами та фінансовими резервами.

Дослідження в галузі виробництва цементу широко проводить "Укрцемент". Вона створена у січні 2004 року шляхом реорганізації Українського концерну підприємств та організацій цементної та азбестоцементної промисловості "Укрцемент".

В сучасних умовах в Україні можна спостерігати величезну кількість призупинених будмайданчиків, а там, де роботи ведуться, то переважно завершальна фаза, або значно уповільнений темп. Але картина не є однорідною як по географії, так і по видах будівельної продукції. Наприклад, в містах, які найбільше потерпають від обстрілів, таких як Харків, Дніпро, Запоріжжя, ринок фактично відсутній. Київ виглядає трохи краще – 20-25% від довоєнного рівня, а в західних регіонах краща, будівельна активність в діапазоні 30-50%”[24]

Ключовими проблемами галузі є перш за все – значне зниження попиту на нерухомість і будівельну продукцію. Наступною проблемою є масова міграція та мобілізація людей і втрата цінних кадрів, зростання собівартості будівництва на 30%, відсутність доступних джерел фінансування бізнесу та недостатній обсяг державних програм, які б підтримали ринок.

Через повномасштабну війну постраждала і логістика виробників будівельних матеріалів. Найбільше проблем виникло з постачанням імпортової сировини, матеріалів, обладнання і запчастин. Іноземні компанії, які мали в Україні місцеві склади з початком війни їх закрили, або перенесли в Європу. Також були введені валютні обмеження на зовнішньоекономічну діяльність,

ускладнилась безпосередньо і сама логістика. Це вплинуло на тривалість термінів поставок і їх вартість. Однак з місцевими матеріалами особливих проблем чи змін в логістиці не спостерігається, окрім дефіциту на окремі позиції металопрокату, що виготовлявся на захоплених і знищених меткомбінатах у Маріуполі.

На виробників цементу та бетону вплинули й відключення електроенергії, котрі стали буденністю після російських атак критичної інфраструктури. Але підприємствам вдалося адаптуватися і до цього. Від виду виробництва і технологічного процесу. Загалом підприємства забезпечують генераторами критичні ділянки виробництва, вводять гнучкі графіки роботи, а також постійно комунікують з постачальниками електроенергії та клієнтами для синхронізації поставок. В підсумку все це збільшує собівартість продукції.

В асоціації виробників цементу України "Укрцемент" розповіли, що з 9 цементних заводів один знаходився в зоні проведення активних бойових дій та зазнав руйнувань. Мова йде про підприємство "Балцем", яке знаходиться в Балаклії, що на Харківщині та зараз не працює.

Решта 8 заводів продовжують випускати стратегічно важливу для країни будівельну продукцію - цемент. Він передусім застосовується на важливих будівельних роботах оборонного значення [24].

У 2021 році учасниками Асоціації "Укрцемент" було вироблено рекордну за останні 9 років кількість цементу - понад 11 млн тонн. Цей показник був орієнтиром і при плануванні виробництва на 2022 рік. Початок минулого року був вдалим вдалося перевершити показники 2021 року. Динаміка виробництва цементу в перші два місяці 2022 року підтверджувала реалістичність досягнення запланованого. Але війна внесла свої корективи. У 2022 році внутрішнє споживання цементу складало всього 30-35% від 2021 року. Відповідно на цьому рівні зупинилось і його виробництво. Експорт цементу у 2022 р. в країни ЄС дещо покращив загальну ситуацію, але сумарно виробництво для забезпечення потреб внутрішнього споживання та на експорт не перевищили 50% 2021 [25].

Крім цього на обсяги виробництва цементу негативно вплинуло й відключення електроенергії. Енергетична криза змушує компанії зупиняти не тільки печі для випалу клінкеру, але й млини для помелу цементу. На показники виробництва цементу вплинуло і зростання цін на сировину і матеріали.

Динаміка зростання цін на будівельні матеріали наведена на рисунку 2.2.

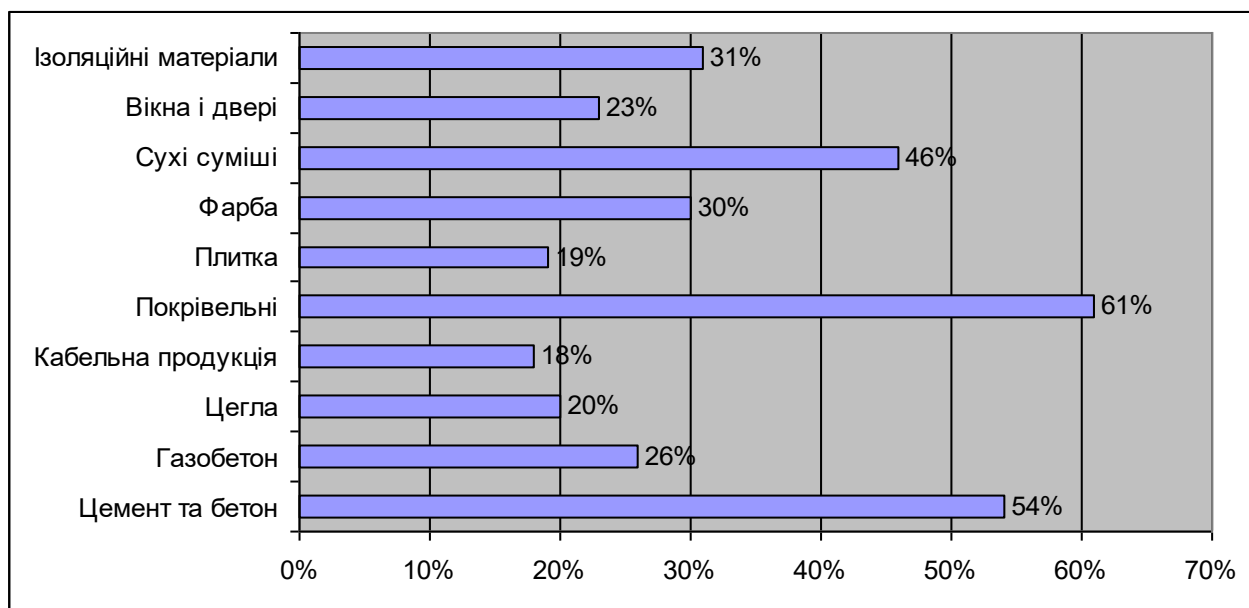

Рисунок 2.2 – Зростання цін на будівельні матеріали у 2022 році [7]

Це ставить під загрозу наявність та доступність на вітчизняному ринку якісного заводського цементу власного виробництва. Україні потрібний цемент для відбудови країни, відновлення зруйнованої інфраструктури та житла. Тому дуже важливо, щоб такі підприємства як цементні заводи були включені до переліку "найнеобхідніших" при розподілі енергетичних лімітів. В асоціації "Укрцемент" зазначають, що рік фактичного простою галузі вимив не тільки обігові кошти, а й усі можливі фінансові резерви підприємств. Кошти потрібні будуть на відновлення виробництва в повному обсязі, а також модернізацію та ремонт пошкодженого чи зруйнованого обладнання.

Тому забезпечення з боку держави пільгового кредитування для відновлення та розширення виробництва буде вкрай важливим і необхідним.

Зараз вісім цементних заводів, котрим вдалося уникнути руйнувань готові відновити виробництво в повному обсязі. Так, спроможність виробників цементу на кінець 2021 року становила близько 13 млн тонн [2].

У 2022 році виробництво цементу в Україні скоротилося на 51% порівняно з 2021 роком – до 5,4 млн тонн, при цьому його споживання становило 35% від показника попереднього року, свідчать дані асоціації "Укрцемент".

Вісім підприємств Асоціації у 2022 році випускали стратегічно важливий для країни цемент, який насамперед використовувався на важливих будівельних об'єктах оборонного значення. Зниження обсягів споживання цементу призвело відповідно до зниження виробництва. При цьому січень 2022 року був рекордним із виробництва цементу за спостереженнями останніх шість років. [2].

Експорт продукції до країн Європейського союзу дозволив у 2022 році уповільнити падіння виробництва. Так, обсяг експорту цементу за підсумками року скоротився лише на 3,7% і становив 935 тис. тонн, тоді як обсяг імпорту зменшився у 14,8 разів – до 39 тис. тонн.

У структурі імпорту минулого року 46,5% зайняли цементи прості, 41,6% – білі цементи, 10,9% – інші гідравлічні, 1% – глиноземисті [2].

Динаміка експорту цементу 2022 року свідчить, що українські виробники у повному обсязі забезпечили внутрішній ринок і продовжили підтримувати своє виробництво постачанням до інших країн, переважно до ЄС.

У свою чергу, українські підприємства у 2022 році випускали 16 типів цементів, серед яких найбільш популярними були цементи зі шлаком. При цьому виробники продовжують шукати шляхи збільшення ефективності композиційних портландцементів у разі зниження частки клінкеру, що є одним із головних факторів зниження викидів CO₂.

В асоціації також розглядають можливість використання подрібнених будівельних відходів із зруйнованих будівель (лінолеумів, килимових покриттів, поліетилену, гуми, дерева, пластику, руберойду тощо) для спалювання в

цементних печах як альтернативне паливо, що може скоротити необхідність енергоносіїв.

Минулого року "Укрцемент" у співпраці з ДП "ДерждорНДІ" випустив "Альбом типових конструкцій жорсткого дорожнього одягу", що містить інформацію про варіанти дорожнього одягу з урахуванням категорії автомобільних доріг, регіону, ґрунту, технологій.

Дорожнє будівництво - матеріаломістке виробництво з високою часткою витрат на сировину та основні матеріали. Відсутність бітуму змушує переходити на кращі практики та вітчизняні будматеріали. В альбомі зібрані детальні характеристики кожної конструкції, а також технологій відновлення або посилення дорожнього одягу із застосуванням цементобетону", - зазначає виконавчий директор асоціації.

За результатами проведених досліджень стану ринку будівельних матеріалів в Україні можна зробити висновок, що перед початком широкомасштабної агресії у лютому 2022 року ринок будівельних матеріалів в Україні перебував у фазі відновлення після спаду, спричиненого впливом антиковідних карантинних обмежень 2020 року. У 2021 році зафіксоване зростання ємності ринку за рахунок задоволення відкладеного попиту, перезапуску призупинених раніше інвестиційних проектів, реалізації урядової програми «Велике будівництво». Обсяги будівельних робіт у грошах значно збільшилися у сегментах зведення житла, нежитлових будівель та інженерних споруд. Однак це зростання було спричинене не лише пожвавленням будівництва, а й значним подорожчанням продукції ринку будівельних матеріалів в Україні.

Після початку повномасштабної війни набули чинності такі потужні деструктивні фактори, як:

- втрата контролю за частиною території країни;
- руйнування виробничих підприємств;
- порушення логістичних ланцюжків;
- скорочення сировинної бази тощо.

Найбільше на ринку будівельних матеріалів в Україні постраждали сегменти випуску металу, сухих будівельних сумішей, покрівельних та теплоізоляційних матеріалів.

Не зважаючи на всі виклики і загрози будівельна галузь поступово відновлює роботу. Попри ризики та складнощі, оживає все більше будівельних майданчиків. Наприклад, якщо у квітні 2022р. роботи велись на 160 житлових комплексах, то на початок травня їх було майже 430 по всій Україні. Й ця цифра зростає. А коли почнеться програма будівництва житла для вимушено переміщених осіб, то обсяги ще збільшаться. Нещодавно в Офісі Президента заявили, що держава побудує по 2000 квартир у 16 регіонах. Не кажучи вже про чималі обсяги іншої нерухомості, яка потребує відновлення. [7]

Нині основний попит на будівельні матеріали формують два напрями. Перший – це відновлення пошкодженої нерухомості. Другий напрям – це добудова об'єктів нерухомості, що мали високий ступінь готовності. Окрім того, є сегменти, де відчувається певне пожвавлення. Спостерігається зростання попиту із боку аграрних компаній на заході України, які розширюють потужності для виробництва та зберігання продукції. Також медичний ринок. Він почувається дещо краще за будь-якого стану економіки. Тому деякі клініки розширюються, добудовуються.

2.3 Аналіз ефективності діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Товариство з додатковою відповідальністю "Хмельницькзалізобетон" більш ніж п'ятдесят років працює на ринку будівельних матеріалів. Підприємство зареєстровано за юридичною адресою: Україна, 29010, Хмельницька обл., місто Хмельницький, вул. В. М. Чорновола, буд. 31. Керівником підприємства є Корбут Валерій Анатолійович.

Свою діяльність підприємство розпочало у 1956 році як державне підприємство "Хмельницький завод залізобетонних і будівельних

конструкцій". В 1994 році організаційно-правова форма підприємства була змінена. Підприємство почало працювати як відкрите акціонерне товариство – ВАТ "Хмельницькзалізобетон". В 2011 році шляхом реорганізації ВАТ "Хмельницькзалізобетон" припинило свою діяльність (протокол №14 від 2 червня 2011 року). Всі його майнові права та обов'язки перейшли товариства з додатковою відповідальністю "Хмельницькзалізобетон" (далі ТДВ "Хмельницькзалізобетон").

Згідно до статуту основною метою діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон" є забезпечення споживачів необхідною продукцією та послугами у визначені терміни, високої якості, комплектації, з мінімальними витратами для виробника.

Торгова марка ТДВ "Хмельницькзалізобетон" представлена на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3 – Торгова марка ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Основним видом діяльності підприємства є виготовлення виробів із бетону для будівництва. Додатковими видами діяльності є: виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів; будівництво житлових і нежитлових будівель; торгівля автомобілями та легковими автотранспортними засобами; технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів; оптова торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів; роздрібна торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів; роздрібна торгівля паливом; вантажний автомобільний транспорт тощо.

Основна продукція ТДВ "Хмельницькзалізобетон" це залізобетонні вироби, бетонні конструкції, розчин будівельний, товарний бетон, тротуарна плитка, сухі суміші, пінобетонні блоки та столярні вироби (погонажні вироби, дошка підлоги та блок-хауз, сходинок, під сходинок за розмірами клієнта

замовника). Залізобетонні конструкції виготовляються від нульового циклу до даху. Вони використовуються для будівництва індивідуального житла, соціально-побутової сфери.

ТДВ "Хмельницькзалізобетон" крім основної діяльності надає населенню та організаціям послуги з електрозварювальних, токарних, фрезерних робіт; послуги по ремонту й перемотуванню електродвигунів; транспортні послуги по доставці бетону і розчину, залізобетону; розпилюванню та сушінню деревини; займається реалізацією товарної арматури; фарбуванням та лакуванням столярних виробів; реалізацією сіток кладки, каркасів тощо.

Місцезнаходження підприємства є географічно та економічно вигідним, що дозволяє підприємству оперативно поставляти продукцію замовникам. Так його промислові площадки примикають до магістральних колій Укрзалізниці. Саме тому доставка піску, щебеню, цементу, іншої сировини, арматурного прокату та відправка великих партій готової продукції відбувається за допомогою залізничного транспорту. Транспортні потоки невеликих партій сировини та матеріалів, готової продукції здійснюються автотранспортом.

ТДВ "Хмельницькзалізобетон" складається із головного підприємства та одного дочірнього. До складу головного підприємства входять цехи № 1, №2, №3, котельня, ремонтно-механічні майстерні, електроцех.

Цехи будівельних матеріалів здатні забезпечити матеріалами будь-яке сучасне велике й мале будівництво. На них застосовується серійний та масовий тип виробництва виробів.

До допоміжних служб підприємства відноситься транспортний цех. Він складається із залізничного господарства й гаражів. У власності підприємства є шість складів. З них найбільшими є склад матеріалів, склад арматури, склад готової продукції. На підприємстві є автостоянка, їдальня, арматурна та формувальна дільниця, дільниці сухих сумішей та дрібно штучних виробів. Також є відділ технічного контролю.

Для забезпечення високого рівня якості сировини та готової продукції на

підприємстві діє акредитована лабораторія. Створено дочірнє підприємство "Маркет-збут", основними функціями якого є пошук та вивчення ринків збуту. Підприємство свою діяльність спрямовує на впровадження нових, прогресивних сучасних технологій, постійно займається вдосконаленням управлінських й виробничих процесів для досягнення максимальної якості продукції та задоволення потреб споживача.

Продукція Товариства реалізується у Хмельницькій, Київській, Одеській, Тернопільській, Волинській та Рівненській областях. Основними споживачами продукції підприємства є: КП "Хмельницькбудзамовник", КП "Промбуд-1", КП "Промбуд-2", КП "Опорядбуд", КП "Цивільжитлобуд", тощо. Частка ТДВ "Хмельницькзалізобетон" у структурі аналогічних підприємств України складає приблизно 3 %.

Студія "Спектр" розробила два промо-сайти для пошуку потенційних клієнтів продукції Товариства в Україні та за кордоном.

Сьогодні ТДВ "Хмельницькзалізобетон" сучасне потужне підприємство, яке відоме в Україні.

Дослідимо динаміку зміни основних техніко-економічних показників ТДВ "Хмельницькзалізобетон" за останні три роки і проведемо узагальнений аналіз ефективності діяльності підприємства за допомогою таблиці 2.3

Таблиця 2.3 – Основні техніко-економічні показники діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Ч.ч	Показник	Одиниці виміру	Рік			Темп зростання,%	
			2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	тис.грн					
	у діючих цінах		581386	811393	576737	139,56	71,08
	у порівняльних цінах		809638	1027226	576737	126,87	56,15

Кінець таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
2	Середньооблікова чисельність:	осіб					
	працівників		472	509	438	107,84	86,05
	з них робітників		387	417	355	107,75	85,13
3	Чистий дохід на 1 особу :	тис.грн/ особу					
	одного працівника		1715,34	2018,13	1316,75	117,65	65,25
	одного робітника		2092,09	2463,37	1624,61	117,75	65,95
4	Фонд заробітної плати працівників	тис.грн	98553,1	119839	90784	121,60	75,75
5	Середньорічна заробітна плата одного працівника	тис.грн	208,799	235,440	207,269	112,76	88,03
6	Повна собівартість реалізованої продукції	тис.грн	507985	707715	529345	139,32	74,80
7	Витрати на 1 грн реалізованої продукції	грн	0,874	0,872	0,918	99,83	105,23
8	Прибуток (фінансовий результат) від реалізації продукції	тис.грн	73401	103678	47392	141,25	45,71
9	Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток)	тис.грн	54486	77734	27429	142,67	35,29
10	Рентабельність (збитковість):	%					
	доходу		12,63	12,78	8,22	x	x
	витрат		14,45	14,65	8,95	x	x
11	Середньорічна вартість основних фондів	тис.грн	201771	234565,5	284619	116,25	121,34
12	Фондовіддача	грн.	2,88	3,46	2,03	120,05	58,58

За досліджуваний період чистий дохід від реалізації продукції підприємства до 2021 р. поступово збільшувався, тем зростання у 2021 році порівняно з 2020 роком у порівняних цінах склав 126,87%. У 2022 році порівняно з 2021 роком цей показник зменшився і на кінець 2022 року дорівнював 56,15 %. У порівняних цінах чистий дохід у 2021 році зменшився на 450489 тис.грн.

В 2020 році середньооблікова чисельність працівників дорівнювала 472 особи, в 2021 році чисельність працівників збільшилась на 7,84%. В 2022 році темп зменшення середньооблікової чисельності працівників становив 86,05%. Отже, протягом досліджуваного періоду, чисельність всього промислово-

виробничого персоналу підприємства була скорочена на 34 особи, а чисельність робітників на 32 особи. Отже, скорочення чисельності персоналу відбувалося в основному за рахунок скорочення робітників.

Продуктивність праці одного працівника в 2021 році, порівняно з 2020 роком, зросла на 302,79 тис. грн/особу, тобто на 17,65%. В 2021 році продуктивність праці одного працівника зменшилась на 34,75%. Аналогічними темпами змінювалась продуктивність праці робітників. Темпи зростання продуктивності праці робітників і працівників були найбільшими у 2021 році, що свідчить про те, що персонал використовувався більш ефективно саме 2021 році.

Фонд заробітної плати працівників збільшувався в 2021 році. Так, в 2021 році витрати на оплату праці працівників збільшилися на 21,60%. В 2021 році відбулося зменшення фонду заробітної плати працівників на 24,25%. Відповідно до цього, за аналізований період, середньорічна заробітна плата одного працівника зростала у 2021 році і зменшилась у 2022 році. У 2021 році середньорічна заробітна плата працівника зросла до 235,440 тис. грн, а в 2022 році зменшилась до 207,269 тис. грн.

До збільшення фонду оплати праці у 2021 році, а в результаті і до збільшення середньорічної заробітної плати, призвело збільшення мінімальної заробітної плати (на рівні законодавства), збільшення доплат до тарифних ставок та посадових окладів, збільшення матеріальної допомоги та інших факторів. До зменшення фонду заробітної плати у 2022 році призвело скорочення чисельності персоналу і падіння обсягів реалізації продукції.

За аналізований період повна собівартість реалізованої продукції зростала і падала. Якщо в 2021 році вона дорівнювала 797715 тис. грн, то вже в 2022 році вона зменшилась до 529345 тис. що у відносному виразі склало 74,8%. Це, перш за все, пов'язано зі зменшенням обсягів виробництва. Якщо проаналізувати витрати на одну гривню реалізованої продукції, то можна спостерігати їх зростання у 2022 році порівняно з 2021 роком на 5,28 %.

В період з 2020 по 2021 роки підприємство працювало нестабільно, у 2020-

2021 рр. підприємство збільшувало прибутки, темп зростання чистого фінансового результату дорівнював 141,25%, а у 2022 році порівняно з 2021 р. він зменшився до 35,29%.

Протягом 2020–2022 років спостерігається падіння рентабельності доходу і витрат, а також показників ефективності використання окремих видів ресурсів.

Найкращім роком діяльності став 2021 рік, так як в цей період підприємство мало найвищі темпи зростання фінансових результатів від здійснення господарської діяльності, майже по всіх показниках спостерігається позитивна динаміка. Найгіршим за аналізований період виявився 2022 рік. Це можна пояснити зміною економічної, політичної ситуації в країні, після тривалої пандемії, розпочалася війна. Така ситуація негативно вплинула на ефективність роботи не тільки досліджуваного підприємства, а й в цілому на підприємства будівельної галузі. Скорочення обсягів будівництва призвело до скорочення обсягів діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон".

Далі більш детально проаналізуємо ефективність використання окремих ресурсів підприємства і почнемо з аналізу ефективності використання основних засобів.

Середньорічна вартість основних фондів поступово зростає. Якщо в 2020 році вона дорівнювала 201771 тис. грн, то в 2021 році вона збільшилась на 16,25% і складала 234565,5 тис. грн. Фондовіддача, в цей період, зросла на 20,05%, що було викликано збільшенням виручки від реалізації продукції.

В 2022 році середньорічна вартість основних фондів зростає на 21,34%, а фондовіддача зменшується, темп зростання фондовіддачі становить 58,58%. Не зважаючи на те, що середньорічна вартість основних фондів протягом аналізованого періоду збільшується, у 2022 році відбувається значне зменшення фондовіддачі. Таку тенденцію можна пояснити зменшенням обсягів реалізації продукції.

Структуру основних виробничих фондів відображено в таблиці 2.4..

Таблиця 2.4 – Склад та структура основних виробничих фондів у 2020 –2022 роках (за даними на кінець року)

Показник	Наявність на кінець року, тис.грн					Структура,%				
	2020	2021	2022	Відхилення		2020	2021	2022	Відхилення	
				2021-2020	2022-2021				2021-2020	2022-2021
Основні засоби, всього	211967	257164	312074	45197	54910	100	100	100	-	-
1.Будівлі, споруди та передавальні пристрої	83576	102771	132621	19195	29850	39,43	39,96	42,50	0,53	2,53
2.Автомобільний транспорт, меблі, прилади та інструменти	15705	24798	25853	9093	1055	7,41	9,64	8,28	2,23	-1,36
3.Інші основні засоби	3742	4915	7184	1173	2269	1,77	1,91	2,30	0,15	0,39
4. Машини та обладнання	108944	124680	146416	15736	21736	51,40	48,48	46,92	-2,91	-1,57

Протягом 2020-2022 років спостерігається позитивна тенденція збільшення вартості основних фондів. Негативним є те, що зменшується питома вага машин та обладнання з 51,4% у 2020 році до 46,92% у 2022 році. Саме машини та обладнання приймають безпосередню участь у виробничому процесі збільшуючи активну частину основних засобів

Наступним кроком аналізу основних фондів підприємства є аналіз показників ефективності їх використання. До показників ефективності використання основних фондів належать фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність і технічна озброєність. Аналіз цих показників відображений в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Показники ефективності використання основних фондів

Показник	Рік			Відхилення	
	2020	2021	2022	2021-2020	2022-2021
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн	581386	811393	576737	230007	-234656
2. Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис.грн	201771,0	234565,5	284619,0	32794,5	50053,5
3. Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток), тис.грн	73401	103678	47392	30277	-56286
4. Чистий фінансовий результат, тис. грн	54486	77734	27429	23248	-50305
5. Фондовіддача, грн	2,88	3,46	2,03	0,58	-1,43
6. Фондомісткість, грн	0,35	0,29	0,49	-0,06	0,20
7. Фондоозброєність, тис.грн/особу	427,48	460,84	649,82	33,36	188,98
8. Технічна озброєність праці, тис. грн/особу	521,37	562,51	801,74	41,14	239,23
9. Рентабельність основних фондів, %	27,00	33,14	9,64	6,14	-23,50

За даними таблиці 2.5 фондоддача і фондоозброєність у 2021 році порівняно з 2020 роком зростають, що є позитивним. В 2022 році фондоддача зменшилася на 1,43 грн, а фондоозброєність зросла 188,98 тис.грн/особу. Рентабельність основних фондів у 2022 році зменшилась порівняно з 2021 роком на 23,5%, що говорить про значне погіршення ефективності використання

основних фондів.

Такі зміни відбулися в результаті коливання чисельності працівників і поступового збільшення середньорічної вартості основних фондів.

Наступним важливим ресурсом, що впливає на ефективність роботи підприємства є оборотні кошти.

Найбільш обґрунтованим варіантом аналізу є аналіз структури оборотних коштів, який наведений в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз структури оборотних коштів підприємства

Показник	Балансова вартість, тис.грн			Структура, %			Відхилення (+,-)	
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2021–2020	2022–2021
II. Оборотні активи	238650	331216	307952	60,45	63,99	58,15	3,54	-5,83
2.1.Запаси	80791	121968	151054	20,46	23,56	28,52	3,10	4,96
2.2.Дебіторська заборгованість	137681	176632	147338	34,87	34,12	27,82	-0,75	-6,30
2.3.Грошові кошти та їх еквіваленти	16745	22411	3080	4,24	4,33	0,58	0,09	-3,75
2.4.Витрати майбутніх періодів	111	136	426	0,03	0,03	0,08	0,00	0,05
2.5.Інші оборотні активи	3322	10069	6054	0,84	1,95	1,14	1,10	-0,80

Відповідно до таблиці 2.6 спостерігається погіршення управління запасами у 2022 році порівняно з 2021 роком. У 2022 році вони збільшилися на 29086 тис. грн, що в свою чергу супроводжується збільшенням витрат на їх обслуговування.

Наступним важливим видом ресурсів підприємства є його оборотні кошти. Оборотні кошти - це грошові кошти, що використовуються на фінансування поточної діяльності підприємства, а саме: створення виробничих запасів, незавершеного виробництва тощо. Проаналізуємо показники ефективності використання оборотних коштів підприємства (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Показники ефективності використання оборотних коштів

Показник	Рік			Відхилення	
	2020	2021	2022	2020-2021	2021-2022
Дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт та послуг, тис. грн.	581386,00	811393,00	576737,00	230007,00	-234656,00
Середньорічний залишок оборотних коштів, тис.грн.	238650,00	331216,00	307952,00	92566,00	-23264,00
Кількість оборотів	2,44	2,45	1,87	0,01	-0,58
Тривалість одного обороту, днів.	147,77	146,95	192,22	-0,82	45,27
Коефіцієнт завантаження оборотних коштів, грн	0,41	0,41	0,53	0,00	0,13

З даних таблиці 2.7 маємо загальне погіршення показників ефективності використання оборотних коштів у 2022 році порівняно з 2021 роком. Так, коефіцієнт оборотності скоротився на 0,58 оборотів на рік, тривалість обороту зросла на 45,27 днів, що негативно впливає на кінцеві результати роботи підприємства.

Далі проаналізуємо ефективність використання трудових ресурсів підприємства. Трудові ресурси відіграють важливу роль у підвищенні ефективності діяльності підприємства. Трудові ресурси, персонал це специфічний ресурс підприємства, що потребує особливого підходу до оцінки ефективності його використання.

Одним із основних показників ефективності використання персоналу підприємства є продуктивність праці. Цей показник відображає ефективність живої праці. Показниками рівня продуктивності праці є виробіток і трудомісткість.

Аналіз продуктивності праці підприємства проведемо на підставі даних, наведених в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Динаміка ефективності праці

Показник	Рік			Відхилення (+,-)	
	2020	2021	2022	2021- 2020	2022- 2021
	2	3	4	5	6
1. Чистий дохід від реалізації продукції (у порівняльних цінах), тис.грн	809638	1027226	576737	217588	-450489
2. Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	472	509	438	37	-71
в тому числі робітників	387	417	355	30	-62
3. Питома вага робітників в загальній чисельності персоналу, %	81,99	81,93	81,05	-0,07	-0,88
4. Відпрацьовано днів одним робітником за рік, дні	225,7	248,6	203,2	22,9	-45,4
5. Середня тривалість робочого дня, год.	8	8	8	-	-
6. Загальна кількість відпрацьованого часу за рік:					
- людино-днів	87337	103674	72144	16337	-31530
- людино-годин	698694	829394	577150	130700	-252244
7. Середньорічний дохід на 1 особу, тис.грн					
- одного працюючого	1715,34	2018,13	1316,75	302,79	-701,37
- одного робітника	2092,09	2463,37	1624,61	371,28	-838,76
8. Середньоденний виробіток робітника, грн	9270,28	9908,23	7994,25	637,96	-1913,98
9. Середньогодинний виробіток робітника, грн	1158,79	1238,53	999,284	79,74	-239,24

За даними таблиці 2.8, після зростання рівня продуктивності праці у 2021 році, в 2022 році спостерігаємо її спадну динаміку. Середньорічна продуктивність праці одного працівника зменшується порівняно із 2021 роком на 701,37 тис. грн, а на одного робітника падіння продуктивності праці - 838,76 тис.грн. Середньоденний та середньогодинний виробіток одного робітника зменшується відповідно на 1913,98 тис. грн та 239,24 грн. Це свідчить про зменшення ефективності використання трудових ресурсів підприємства.

Важливим елементом аналізу ефективності використання трудових ресурсів є аналіз динаміки темпів зростання продуктивності праці і

заробітної плати. Темпи зростання продуктивності праці мають випереджати темпи зростання заробітної плати. Така динаміка дозволить зменшити витрати на виробництво продукції, надання послуг забезпечить зростання прибутку і ефективності роботи підприємства в цілому. Проаналізуємо співвідношення між темпами зростання продуктивності праці та середньої зарплати одного працівника. Для цього скористаємось даними таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Динаміка середньорічної заробітної плати і рівня продуктивності праці на підприємстві

Показник	Рік			Темп зростання,%	
	2020	2021	2022	2021-2020	2022-2021
1. Середньорічна продуктивність праці одного працівника, тис. грн	1715,34	2018,13	1316,75	117,65	65,25
2. Середньорічна заробітна плата одного працівника, тис. грн	208,80	235,44	207,27	112,76	88,03

У 2021 році порівняно з 2020 роком темпи зростання заробітної плати були меншими за темпи зростання продуктивності праці: $112,76\% < 117,65\%$. В 2022 році темпи зростання продуктивності праці були меншими за темпи зростання середньорічної заробітної плати: $65,25\% < 88,03\%$.

В 2022 році співвідношення між темпами росту середньорічної продуктивності праці та середньорічної заробітної плати не виконано, і, відповідно, фонд оплати праці сформовано із порушенням. Така викривлена динаміка зростання продуктивності праці і заробітної плати може привести до зростання витрат на виробництво і реалізацію продукції, що негативно вплине на кінцеві показники роботи підприємства. Динаміка середньорічної заробітної плати і рівня продуктивності праці на підприємстві показана на рисунку 2.4.

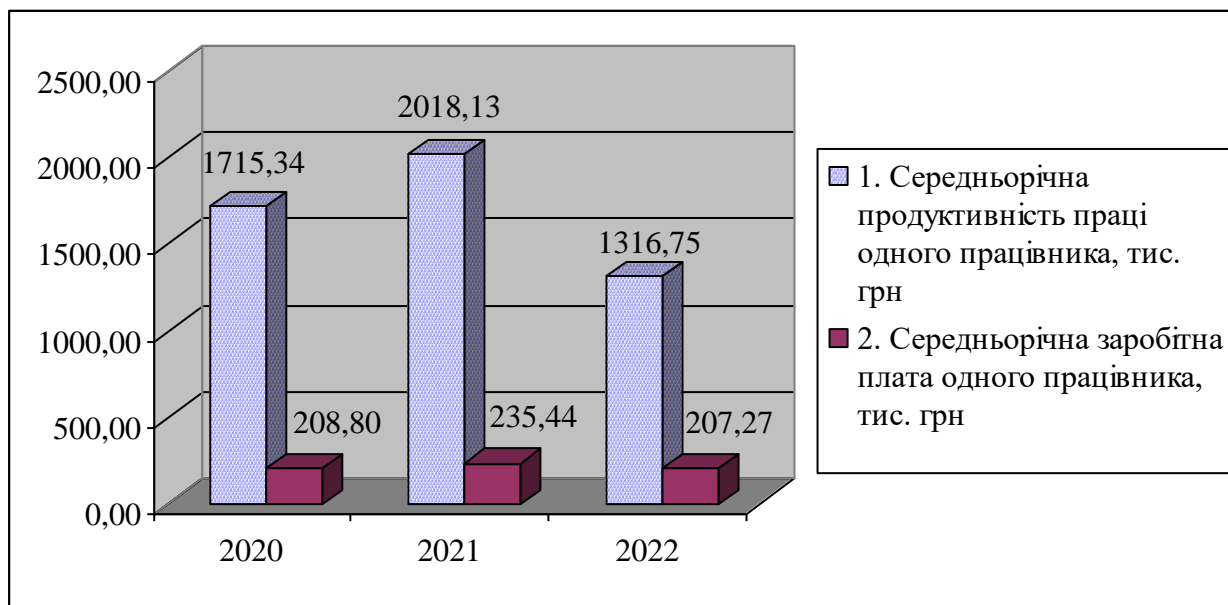

Рисунок 2.4 – Динаміка середньорічної заробітної плати і рівня продуктивності праці працівників підприємства

Аналіз ефективності використання виробничих ресурсів підприємства засвідчив значне погіршення їх використання у 2022 році порівняно з 2021 роком.

На скільки ефективно працює підприємство можна дослідити проаналізувавши, перш за все, обсяги виробництва і реалізації продукції. Динаміку фактично випущеної продукції "Хмельницькзалізобетон" за асортиментом представлено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Динаміка фактично випущеної продукції за асортиментом

Найменування видів продукції	Вартість фактично випущеної продукції у діючих оптових цінах, тис.грн			Темп зростання,%	
	2020	2021	2022	2021/ 2020	2022/ 2021
1	2	3	4	5	6
1. Елементи конструкцій збірні для будівництва з цементу, бетону або каменю штучного	426845	595300	499416	139,47	83,89

Кінець таблиці 2.10

1	2	3	4	5	6
2. Блоки та цегла з легкого бетону (на основі з подрібненої пемзи, гранульованого шпаку тощо)	20641,5	33148,3	24877,9	160,59	75,05
3. Розчини бетону, готові для використання	116187	176507	145673	151,92	82,53
4. Деревина хвойних порід у вигляді погонажу, профільованого уздовж будь-якого з ребер чи площин, включаючи планки та фризи для паркетного покриття підлоги, незібрані	0	0	0,7		
5. Двері та їх коробки і пороги, з деревини	160,3	164,1	423	102,37	257,77
6. Вироби столярні та конструкції будівельні, з деревини (крім вікон, дверей балконних та їх рам, дверей та їх коробок і порогів, паркету, опалубки для бетонних будівельних робіт, гонту і дранки покрівельних)	3925,6	2724,5	3452,6	69,40	126,72
7. Піддони плоскі та обичайки, з деревини	10260	7007,2	3400	68,30	48,52
8. Бруски, планки та форми для паркетного або дерев'яного покриття підлоги, стругані, незібрані, дубові (крім профільованих)	0	0	2,4		

Відповідно до таблиці 2.10 спостерігається постійне, протягом аналітичного періоду, падіння обсягів випущеної підприємством продукції по 7 асортиментній групі. По 4, 8 асортиментних групах у 2021 році продукція зовсім не випускалась. У 2022 році спостерігається зростання темпів виробництва продукції по 5,6 асортиментних групах. По 1,2,3,7 групах у 2022 році порівняно з 2021 роком відбувається падіння обсягів випущеної продукції.

Найбільшими темпами зростають виробництво дверей, порогів з деревини, а також столярні вироби та будівельні конструкції із деревини.

Узагальнюючим показником ефективності діяльності підприємства, що значно впливає на його прибутковість є показник витрат. витрати це один із найважливіших показників діяльності будь-якого підприємства. Проаналізуємо витрати на виробництво і реалізацію продукції Товариства. Динаміка матеріальних витрат представлена в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Динаміка питомої ваги матеріальних витрат в собівартості продукції

Показник	Рік			Темпи зростання, %	
	2020	2021	2022	2021 /	2022 /
				2020	2021
1 Матеріальні затрати, тис. грн	365672	538023	433574	147,13	80,59
2 Витрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг) , тис.грн	506083	708968	566515	140,09	79,91
3 Питома вага матеріальних затрат до виробничої собівартості продукції, %	72,26	75,89	76,53	105,03	100,85

У 2021 році порівняно з 2020 роком відбулося значне зростання матеріальних витрат, що говорить про недоліки в управлінні ними. У 2022 році темпи зростання матеріальних витрат скоротилися до 80,59 % порівняно з 2021 роком. Таке скорочення відбулося за рахунок падіння обсягів виробництва.

Далі проаналізуємо структуру операційних витрат. Результати аналізу наведені у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Аналіз операційних витрат

Елементи витрат	Сума, тис.грн			Структура,%		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Матеріальні затрати	365672	538023	433574	72,26	75,89	76,53
Витрати на оплату праці	99343	119839	90784	19,63	16,90	16,02
Відрахування на соціальні заходи	19348	23937	18199	3,82	3,38	3,21
Амортизація основних фондів	14438	17238	19048	2,85	2,43	3,36
Інші операційні витрати	7282	9931	4910	1,44	1,40	0,87
Разом операційні витрати	506083	708968	566515	100	100	100

По всіх елементах операційних витрат спостерігається їх скорочення за рахунок зменшення обсягів виробництва, скорочення чисельності працівників.

В структурі витрат найбільшу питому вагу займають матеріальні витрати, а саме 76,53 %. Дане підприємства за структурою витрат є матеріаломісткім, тому першочерговими заходами по підвищенню ефективності діяльності

підприємства є саме впровадження заходів по оптимізації витрат.

Важливим аналізом витрат є аналіз витрат на 1 гривню реалізованої продукції

Хоча у 2022 році на підприємстві спостерігається зменшення повної собівартості реалізованої продукції, витрати на 1 гривню реалізованої продукції у 2022 році зростають на 5,23% порівняно з 2021 роком.

В структурі витрат відбуваються, незначні зрушення, які характеризуються збільшенням матеріальних витрат та інших витрат, які підвищують собівартість продукції.

Важливим етапом оцінювання ефективності господарської діяльності підприємства є аналіз його балансу.

Актив балансу підприємства представлено в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 – Аналіз активу балансу ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (на кінець року)

Показник	Балансова вартість, тис.грн			Відхилення (+,-)	
	2020	2021	2022	2021 до 2020 рр.	2022 до 2021 рр.
I. Необоротні активи	156113	186388	211570	30275	25182
1.1. Нематеріальні активи	317	286	222	-31	-64
1.2. Незавершені капітальні інвестиції	12355	14043	2945	1688	-11098
1.3. Основні засоби	134640	163368	199766	28728	36398
1.4. Довгострокові фінансові інвестиції	8525	8525	8525	0	0
1.5. Довгострокова дебіторська заборгованість	276	166	112	-110	-54
II. Оборотні активи	238650	331216	307952	92566	-23264
2.1. Запаси	80791	121968	151054	41177	29086
2.2. Дебіторська заборгованість	137681	176632	147338	38951	-29294
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти	16745	22411	3080	5666	-19331
2.4. Витрати майбутніх періодів	111	136	426	25	290
2.5. Інші оборотні активи	3322	10069	6054	6747	-4015
III. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття	38	38	38	0	0
Баланс	394801	517642	529560	122841	11918

За даними таблиці 2.13 на кінець 2021 р. необоротні активи на підприємстві зросли на 30 млн. 275 тис. грн, це відбулося за рахунок зростання

основних засобів на 28 млн. 728 тис. грн. Оборотні активи теж зростали упродовж 2021 р. – на 92 млн. 566 тис. грн, це відбулося за рахунок збільшення запасів на 41 млн. 177 тис. грн, дебіторської заборгованості відповідно на 38 млн. 951 тис. грн, грошових коштів на 5 млн. 666 тис. грн, інших оборотних активів на 6 млн. 747 тис. грн.

У 2022 році маємо інший стан – необоротні активи продовжують зростати (на 25 млн. 182 тис. грн), це також відбулося за рахунок збільшення основних засобів на 36 млн. 398 тис. грн, спостерігаємо значне зменшення величина незавершених капітальних інвестицій – на 11 млн. 98 тис. грн. Оборотні активи у 2022 воєнному році у загальній сумі знизились – на 23 млн. 264 тис. грн, це відбулося за рахунок зменшення дебіторської заборгованості на 39 млн. 294 тис. грн, а також грошових коштів на 19 млн. 331 тис. грн. При цьому бачимо зростання по двом іншим статтям – збільшення запасів на 29 млн. 86 тис. грн та інших оборотних активів на 290 тис. грн.

Пасив балансу по ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2020-2022 роки представлено в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14 – Пасив балансу ТДВ «Хмельницькзалізобетон» (на кінець року)

Показник	Балансова вартість, тис.грн			Відхилення (+,-)	
	2020	2021	2022	2021 до 2020 рр.	2022 до 2021 рр.
I. Власний капітал	342603	416533	441768	73930	25235
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	6167	0	10000	-6167	10000
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	46031	101109	77792	55078	-23317
Баланс	394801	517642	529560	122841	11918

Відповідно до даних таблиці 2.14 на кінець 2021 р. власний капітал на ТДВ «Хмельницькзалізобетон» зріс на 73 млн. 930 тис. грн. Довгострокові зобов'язання і забезпечення дорівнювали нулю. Поточні зобов'язання і забезпечення на кінець 2021 року збільшилися на 55 млн. 78 тис. грн.

Продовжив збільшення (на кінець 2022 р року) власний капітал на ще 25 млн. 235 тис. грн. Довгострокові зобов'язання і забезпечення дорівнювали 10

мл. грн. Поточні зобов'язання і забезпечення на кінець 2022 року зменшилися на 23 млн. 317 тис. грн.

Наступним етапом оцінки ефективності діяльності підприємства є аналіз фінансових результатів.

Проаналізуємо формування прибутку підприємства, результати аналізу представлені в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 – Аналіз формування прибутку підприємства

Показник	Рік, тис. грн			Темпи зростання, %		
	2020	2021	2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2022/ 2020
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	581386	811393	576737	139,56	71,08	99,20
2. Собівартість реалізованої продукції(товарів, робіт, послуг)	447561	635296	472386	141,95	74,36	105,55
3. Валовий прибуток (збиток)	133825	176097	104351	131,59	59,26	77,98
4. Адміністративні витрати	26863	31678	26495	117,92	83,64	98,63
5. Витрати на збут	33561	40741	30464	121,39	74,77	90,77
6. Повна собівартість реалізованої продукції	507985	707715	529345	139,32	74,80	104,20
7. Фінансові результати від реалізації продукції (прибуток)	73401	103678	47392	141,25	45,71	64,57
8. Інші операційні доходи	33277	29585	22668	88,91	76,62	68,12
9. Разом чисті доходи від операційної діяльності	614663	840978	599405	136,82	71,27	97,52
10. Інші операційні витрати	38633	37300	31960	96,55	85,68	82,73
11. Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)	68045	95963	38100	141,03	39,70	55,99
12. Доход від участі в капіталі, інші фінансові доходи, інші доходи	242	291	47	120,25	16,15	19,42
13. Фінансові витрати, витрати від участі в капіталі, інші витрати	1458	1124	4466	77,09	397,33	306,31
14. Фінансовий результат до оподаткування (прибуток)	66829	95130	33681	142,35	35,41	50,40
15. Чистий фінансовий результат (прибуток)	54486	77734	27429	142,67	35,29	50,34

Згідно з даними таблиці 2.15 чистий дохід мав негативну динаміку в часі. Збільшення чистого доходу в 2021 році супроводжувалося збільшенням обсягів виробництва по основних асортиментних групах і незначним зменшенням витрат на одиницю продукції. У 2022 році спостерігаємо зменшення чистого доходу на 234649 тис.грн.

Товариство отримало інших фінансових доходів у 2021 році на суму 291 тис. грн, а в 2021 році їх величина зменшилась до 47 тис.грн. За цей же період інші фінансові витрати значно зросли і склали відповідно 1124 тис.грн та 4466 тис.грн.

Перевищення темпів зростання інших фінансових витрат над доходами у 2021 році не призвело до зменшення фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування навіть зріс порівняно з 2020 роком і склав 95130 тис. грн. У 2022 році обсяг спостерігаємо зовсім іншу динаміку, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування зменшився до 33681 тис.грн.

Відносним узагальнюючим показником ефективності діяльності підприємства є рентабельність. Цей показник широко використовується в оцінці ефективності діяльності підприємства в умовах ринкової економіки, економіки на яку значний вплив оказують інфляційні процеси. Аналіз рентабельності наведений у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 – Аналіз рентабельності підприємства

Показник	Рік			Відхилення (+,-)	
	2020	2021	2022	2021 – 2020	2022 – 2021
1	2	3	4	5	6
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн	581386	811393	576737	230007	- 234656
2. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн	507985	707715	529345	199730	- 178370
3. Вартість капіталу, тис.грн,	394801	517642	519560	122841	1918
в т.ч. власного	342603	416533	441768	73930	25235

Кінецьтаблиці 2.16

1	2	3	4	5	6
4.Фінансовий результат (прибуток), тис.грн:					
– від реалізації продукції;	73401	103678	47392	30277	-56286
- від операційної діяльності;	68045	95963	38100	27918	-57863
- чистий	54486	77734	27429	23248	-50305
5. Рентабельність, %:					
- доходу	12,63	12,78	8,22	0,15	-4,56
- витрат	14,45	14,65	8,95	0,20	-5,70
- капіталу	13,80	15,02	5,28	1,22	-9,74

До 2021 року рентабельність (доходу, витрат, капіталу) мала позитивну тенденцію в часі, що дало можливість підприємству у 2021 році значно покращити свої фінансово-економічні результати. У 2022 році ця тенденція докорінно змінюється, спостерігається падіння всіх видів рентабельності.

РОЗДІЛ 3 ОБГРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ "ХМЕЛЬНИЦЬКЗАЛІЗОБЕТОН" ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

3.1 Оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства та визначення стратегічних напрямків зростання ефективності його діяльності

Сучасне будівництво неможливе без залізобетонної продукції, виробництво якої в усьому світі вважається найбільш ресурсним видом діяльності людини. На господарську діяльність сучасного підприємства впливають різноманітні чинники, ускладнюючи її чи відкриваючи перед нею нові можливості. Тому важливим питанням є дослідження характеру впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на діяльність підприємства, що дасть змогу приймати такі управлінські рішення, які поліпшуватимуть конкурентні позиції підприємства, забезпечуватимуть його ефективне функціонування та розвиток.

Під зовнішнім середовищем розуміють сукупність господарських суб'єктів, економічних, суспільних і природних умов, національних та міждержавних інституційних структур та інших зовнішніх щодо підприємства умов і чинників.

Залежно від характеру впливу зовнішнє середовище поділяють на середовище прямої (мікросередовище) та непрямой (макросередовище) дії.

Зовнішнє середовище є складним, мінливим, взаємозалежним і, як правило, невизначеним:

Складність зовнішнього середовища визначається великою кількістю чинників, на які підприємство мусить реагувати, а також рівень варіативності кожного з них. Складнішою є робота того підприємства, на яке впливає більша кількість чинників.

Мінливість зовнішнього середовища визначається швидкістю зміни оточення підприємства. Крім того, в межах одного підприємства більш

рухливим є середовище для одних підрозділів, зокрема, науково-дослідних, маркетингових відділів, і менш рухливим – для інших, наприклад, виробничих.

Взаємозалежність зовнішнього середовища від впливу різноманітних чинників можна пояснити тим, що зміна одного чинника спричиняє зміни інших. Наприклад, зростання цін на енергоносії зумовлює стрибок цін на всі види продукції, а особливо ті, при виробництві яких є велика частка енергозатрат. Це може призвести до ослаблення конкурентних позицій підприємства, які виготовляють цю продукцію. Водночас таке становище змушує виробників шукати енергозберігаючі технології.

Необмежена кількість інформації про зовнішнє середовище і ймовірність її недостовірності визначає його невизначеність. Підприємства, прагнучи знизити рівень невизначеності зовнішнього середовища, можуть застосовувати дві стратегії - пристосуватись до змін або впливати на середовище з метою зробити його сприятливішим для свого функціонування. Перша стратегія реалізується через створення гнучких організаційних структур із високим рівнем децентралізації влади.

Керівники таких організацій мають вміло використовувати сучасний інструментарій для прогнозування змін, володіти ринковою інтуїцією. Друга стратегія, як правило, доступна лише великим підприємствам або таким, які об'єднуються з метою розширення своїх можливостей. Для впливу на зовнішнє середовище вони можуть використовувати потужну рекламу та засоби PR, політичну діяльність для лобіювання своїх інтересів, входження у різноманітні асоціації. Вразливість керівників підприємств зумовлена саме тим, що серед них мало хто досконало володіє мистецтвом передбачувати зміни у зовнішньому середовищі, а змінювати його на свою користь дуже складно.

Зовнішнє середовище постійно видозмінюється. В цьому проявляється його динамічність. Відсутність необхідного обсягу достовірної інформації перешкоджають урахуванню всіх можливих наслідків впливу на діяльність підприємства. Зважаючи на це, керівники підприємств мають обмежувати спектр зовнішніх чинників, віддавати перевагу тим, які найістотніше впливають

на ефективність діяльності. Досягненню цієї мети сприяє, зокрема, аналіз мікросередовища підприємства і виділення тих його суб'єктів, чий вплив на нього є відчутним.

Ступінь складності та рухливості мікросередовища, сила і спрямованість впливу його факторів визначаються характером, призначенням, конструктивно-технологічними особливостями продукції підприємства і різноманітністю виробничо-господарських зв'язків, які враховуються при проектуванні його організаційної структури і обґрунтуванні напрямів її адаптації до можливих змін у зовнішньому оточенні.

Особливістю чинників середовища прямої дії є інтенсивність і постійний характер їх впливу. Їх спрямованість на зміну базових внутрішніх складових підприємств потребує оперативного розроблення заходів щодо пом'якшення їх негативних наслідків або, навпаки, використання сприятливих можливостей, які відкриваються перед підприємством.

До суб'єктів мікросередовища належать постачальники, посередники, споживачі, конкуренти тощо.

Постачальники забезпечують підприємство необхідними матеріально-технічними, трудовими, інформаційними ресурсами. Кожне підприємство має ретельно стежити за динамікою цін на об'єкти постачання, регулярністю постачань ресурсів, що необхідні для виконання виробничої програми.

Інакше з'являються проблеми з виробництвом та збутом, а в перспективі - виникає загроза втрати набутого роками іміджу підприємства і прихильності до нього постійних партнерів та клієнтів. Сучасні підприємства мають прискіпливо ставитися до вибору постачальників, але прагнути при цьому підтримувати тривалі відносини з тими, хто працює з урахуванням спільних інтересів.

До посередників належать підприємства, що допомагають виробникам реалізовувати їх товари. Серед них: торговельні посередники, транспортні підприємства, складські мережі, агентства з надання маркетингових послуг тощо, а також кредитно-фінансові установи.

Ефективна співпраця з посередниками може сприяти завоюванню міцних ринкових позицій, ефективно працювати і розвиватись, а невдалий вибір посередників, які лише збільшують ціну на товар може довести підприємство до банкрутства.

Споживачі, клієнти виробників – споживачі продукції, послуг. Щоб знати кон'юнктуру ринку й оперативно реагувати на її зміни, товаровиробники повинні ретельно вивчати своїх споживачів. Такий аналіз слід здійснювати на різних ринках, а саме: споживчому (товари і послуги для особистого споживання); виробників (продукція виробничо-технічного призначення); проміжних продавців (товари для перепродажу з метою одержання певного зиску); державних і комерційних структур (оптові та дрібнооптові покупці); світовому, що охоплює всі перелічені типи клієнтури ринків.

В умовах насиченості ринку важливо знайти і зберегти свого споживача. Тому багато підприємств шукають нові способи привернути до себе увагу потенційних клієнтів, використовуючи різноманітні акції, гнучкі системи знижок, гарантійне післяпродажне обслуговування тощо.

До конкурентів належать підприємства, які займаються аналогічною діяльністю. Комерційного успіху на внутрішньому та зовнішньому ринках досягає, як правило, те підприємство, яке усебічно і систематично вивчає своїх конкурентів, пропонує конкурентоспроможну продукцію. Причому вирішальне значення має розроблення і дотримання певної ринкової стратегії і тактики з урахуванням усіх чинників, які впливають безпосередньо на рівень і ступінь конкуренції.

На ефективність діяльності підприємств значний вплив оказує Законодавство України. Підприємства працюють в законодавчому полі. Закони про підприємство, підприємництво, власність, охорону праці, захист прав споживачів, про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції; урядові декрети і постанови; нормативні документи галузевих і територіальних органів управління спрямовані на правове та організаційне

регулювання відносин між державними владними структурами і підприємствами в економічному просторі.

Підсумовуючи вищенаведене можна зробити висновок, що вплив суб'єктів зовнішнього середовища на підприємства є потужним і різновекторним. Це зумовлює необхідність своєчасного виявлення та оперативного реагування на них, щоб уникнути небезпеки або швидше, ніж конкуренти, скористатися новими можливостями.

Якщо розглядати макросередовище, то у макросередовищі, яке оточує підприємство, діє значно більша кількість факторів, ніж у мікросередовищі. Їм притаманний високий рівень варіативності, невизначеності та непередбачуваності, що пояснюється їх опосередкованою дією на підприємство. До основних чинників макросередовища відносять економічні, політичні, соціокультурні, науково-технологічні, природно-кліматичні, демографічні тощо.

До економічних чинників належать: рівень і темпи інфляції; зростання та спад виробництва; коливання курсу національної валюти щодо валют інших країн; оподаткування; умови одержання кредиту і відсоткова банківська ставка; рівень зміни цін, розподіл прибутків і попит покупців; платоспроможність населення тощо. Вагомого значення в сучасних умовах набула глобалізація - політико-економічний фактор, який робить сильних суб'єктів ринку ще сильнішими, а слабких – ще слабшими і переводить конкурентну боротьбу на нові рівні. Для забезпечення сприятливих умов своєї діяльності підприємства мусять здійснювати постійний моніторинг економічної ситуації та оцінювати її зміни з точки зору можливих для себе наслідків.

До політичних чинників можна віднести політичну стабільність у державі, регіональні політичні інтереси, міжнаціональні та міжконфесійні відносини тощо. Вплив політичних факторів особливо відчутний у нестабільному соціально-економічному і політичному середовищі (період війни). Нестабільна політична ситуація спричиняє відтік капіталу від галузей, що потребують значних довгострокових інвестицій, і водночас спрямовує підприємницьку

діяльність у бік короткого обігового циклу, який властивий торговельному бізнесу.

Соціокультурні фактори формуються в межах конкретного суспільства і відображають погляди, цінності та норми поведінки людей, що впливає на прийняття ними управлінських рішень.

До демографічні фактори, що мають враховувати підприємства в своїй діяльності можна віднести структуру населення за віковими, національними, кваліфікаційними ознаками, рівнем освіти, доходів, споживацькими перевагами тощо, їх аналіз дає змогу визначити, чи достатній освітній та кваліфікаційний рівень населення регіону для позитивного сприйняття продукції чи послуг підприємства; як діяльність підприємства вплине на рівень зайнятості населення регіону.

До науково-технічних факторів належать відкриття, винаходи, що зумовлюють зміну уявлень про найкращий спосіб використання певного ресурсу, виготовлення продукції, задоволення потреб тощо. Динаміка науково-технічного прогресу у високо розвинутих країнах світу є просто дивовижною. Тому керівникам підприємств необхідно аналізувати можливий вплив загальносвітового науково-технічного прогресу на створення і впровадження нової продукції. При цьому увагу слід приділяти винаходам чи відкриттям, які можуть вплинути на подальше використання існуючих технологій. Дуже часто перспективні науково-технічні, в тому числі й вітчизняні розробки, не можуть знайти застосування через непідготовленість ринку до їх сприйняття або через неможливість керівників реально оцінити можливості нововведень. Тому потрібно заздалегідь готувати ґрунт для успішного просування новинки на ринок, використовуючи для цього всі можливості.

До групи екологічних факторів впливу належать викиди у середовище забруднюючих та отруйних речовин; рівень фізичного, електромагнітного, радіаційного впливу на середовище; надійність і соціально-екологічна безпека виробничих систем; кількість і якість продукції, що виготовляється, її безпечність і утилізаційна придатність; стан природного середовища, в якому

перебуває підприємство, і розміри можливих незворотних негативних наслідків тощо.

Отже, виокремлення і ранжирування чинників непрямой дії допомагає керівникам приймати виважені рішення у процесі розробки стратегії розвитку підприємства, яка має бути спрямована не лише на вирішення поточних завдань, але й на стратегічну перспективу, оскільки забезпечення стійкої рівноваги та розвитку в умовах динамічного ринку можливе лише завдяки заздалегідь обґрунтованому комплексу практичних заходів.

Сформована стратегія визначає поведінку підприємства на ринку з урахуванням умов зовнішнього середовища та вірогідного характеру їх зміни, а також ресурсного потенціалу і конкурентних переваг внутрішнього середовища, які забезпечують досягнення стратегічних цілей господарюючого суб'єкта. Одним із найбільш важливих етапів діяльності по визначенню стратегічних напрямків зростання результативності функціонування підприємства є оцінка його стратегічної позиції на ринку [8].

Під стратегічною позицією розуміють місце підприємства на певному сегменті ринку, його потенційні можливості по її покращанню, або, як мінімум, підтримці на сталому рівні.

Оцінка стратегічної позиції важлива для будь-якого підприємства. Стратегія ефективна тільки при умові визначення стратегічної сили (можливостей) та стратегічної слабкості (небезпек, загроз) підприємства. Для підприємств, що працюють в умовах війни цей напрямок дослідження набуває підвищеного значення, оскільки саме в його процесі визначаються внутрішні можливості підприємства.

При оцінці впливу окремих чинників зовнішнього середовища на діяльність ТДВ "Хмельницькзалізобетон" було використано шкалу, представлену в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Шкала оцінки ступеня впливу факторів

Ступінь впливу	Відсутня	Слабка	Помірна	Помітна	Сильна	Дуже сильна
Оцінка, бали	0	0...2	3...4	5...6	7...8	9...10

Розглянемо зовнішні фактори, що впливають на ефективність діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон" (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 – Оцінка впливу чинників зовнішнього середовища на ефективність діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Напрямок вивчення середовища	Чинник	Тенденція до зміни чинника	Оцінка рівня впливу чинника на діяльність підприємства, (+, -) бали
1	2	3	4
Інституціональні чинники	1 Державне регулювання	↓	- 7
	2 Система сертифікації на відповідність міжнародним стандартам якості	=	8
	3 Рівень політичної стабільності в суспільстві	↓	- 10
	4 Система державної закупівлі	↓	- 6
	5 Адміністративне середовище бізнесу (сприятливість)	=	4
	6 Темпи інфляції	↑	-7
	7 Ефективність прав власності на винаходи та продукти інтелектуальної власності	=	5
	8 Сприяння трансферу технологій та інтелектуального капіталу	=	7
Разом по групі			-6
Ринкові чинники	9 Конкуренція із зарубіжними товаровиробниками (обсяги імпорту аналогічної продукції)	=	4
	10 Конкуренція на внутрішньому ринку	↑	- 9
	11 Доступ до ринків ЄС та розширення існуючих	↓	- 8
	12 Розширення існуючих ринків збуту продукції	↑	- 6
	13 Досконалість ринкових механізмів регулювання цін	=	6
Разом по групі			- 13
Ресурсні чинники	14 Взаємозв'язки з постачальниками та їх надійність	↓	7
	15 Наявність в Україні сировини та матеріалів в потрібних обсягах	↓	6
	17 Рівень платоспроможності населення	↓	- 5
Разом по групі			6

Кінець таблиці 3.2

1	2	3	4
Внутрішньогалузеві чинники	18 Наукова та інноваційна сфера (забезпечення галузевих потреб)	=	7
	19 Кадрове забезпечення підприємств	↓	- 5
	20 Техніко-технологічний та організаційно-економічний рівень виробництв	=	8
	21 . Рівень забруднення навколишнього середовища	↑	- 6
Разом по групі			4
Разом п.1+п.2+п.3+п.4			- 9

Аналізуючі дані таблиці 3.1 можна зробити висновок, що за більшістю напрямів оцінювання, переважає негативний вплив зовнішнього середовища. Найбільший негативний вплив на діяльність підприємства спричинив вплив наступних чинників, а саме: рівень політичної стабільності в країні, високі темпи інфляції, неможливість розширення існуючих ринків збуту продукції, високий рівень конкуренції на внутрішньому ринку та ускладнення доступу на зовнішній ринок; обмеженість ринку сировинних ресурсів і відсутність надійних та стабільних постачальників сировини всередині країни, обмеженість доступу до фінансових та інвестиційних ресурсів. Позитивний вплив на діяльність підприємства мають внутрішньогалузеві чинники, а саме – техніко-технологічний та організаційно-економічний рівень виробництв, наукова та інноваційна сфера (забезпечення галузевих потреб).

Для розробки заходів по підвищенню ефективності діяльності підприємства і з метою забезпечення його конкурентоспроможності на ринку, підвищення результативності господарювання, досягнення фінансових успіхів необхідно визначити ключові фактори успіху (КФУ), що залежать від таких напрямів діяльності підприємства, як ресурсного, організаційного, технологічного.

Дослідимо вплив чинників внутрішнього середовища на ефективність діяльності ТДВ "Хмельницькзаліобетон". Результати аналізу представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Оцінка впливу чинників внутрішнього середовища на ефективність діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Напрями оцінки	Чинники	Тенденція до зміни чинника	Оцінка рівня впливу чинника на діяльність підприємства, (+, -) бали
Ресурсний	1 Ефективність використання персоналу	↓	- 9
	2 Ефективність використання оборотних активів	↓	6
	3 Ефективність використання необоротних активів	↓	5
Організаційний	4. Відповідальність організаційної структури стратегії і цілям підприємства	=	5
	5. Ефективність системи контролю якості продукції	=	7
Технологічний	6. Стан матеріально - технічної бази. Рівень зносу обладнання	=	7
	7. Наявність шкідливих виробництв та відходів	=	- 5
Разом			12

За результатами аналізу можна зробити наступні висновки: будівельна галузь перебуває на стадії зрілості, що відповідає повному насиченню ринка продукцією. Для цієї стадії спостерігається незначне зростання обсягів реалізації продукції і рівня прибутковості підприємств. Ця стадія характеризується стабільністю технологій, ринку споживання товарів, розподілу часток ринку. Ті процеси і явища, що могли б відбуватися на ринку прогнозовані, але свої корективи у діяльність підприємства внесла спочатку пандемія, потім – війна.

Найбільш вагомими факторами, які створюють позитивний імідж підприємства на ринку є; тривалість функціонування підприємства на ринку (більше 60 років); співвідношення ціна/якість – випуск якісної конкурентоспроможної продукції; високий рівень виробничих технологій; сприятливий імідж підприємства у споживачів продукції. Разом з тим, необхідно звернути увагу на розвиток наступних факторів: ширина і глибина асортименту; зниження собівартості продукції.

Для підприємств, що знаходяться в аналогічній позиції на ринку, а саме –

несприятливий вплив чинників зовнішнього середовища та переважно задовільний, а за деякими параметрами позитивний рівень конкурентоспроможності на ринку, рекомендовано застосування наступних стратегій розвитку та підвищення ефективності діяльності:

- стратегія утримання ринкових позицій (захист наявних конкурентних переваг підприємства) та стратегія розвитку нових продуктів на базі існуючої технології (розвиток нових продуктів на базі наявного досвіду та технологій);

- стратегія розвитку товару та удосконалення перспективних напрямків діяльності, а саме налагодження процесу виробництва, орієнтованого на внутрішній ринок;

- використання маркетингових інновацій – дослідження скарг споживачів, розробка та просування на ринок нових продуктів (послуг) в поєднанні з утриманням та розширенням в перспективі своєї ринкової ніші; широко використовувати соціальні мережі, зміна каналів продажів оф-лайн на он-лайн.

3.2 Впровадження збалансованої системи показників, як інструмента підвищення ефективності діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Динамічні зміни умов економіки вимагають формування адекватної політики розвитку сучасних промислових підприємств. Якщо проаналізувати рівень потенціалу виробничих підприємств, можна зробити висновок, що організація та ефективність його використання багато в чому не відповідають нинішнім потребам економіки, тобто підприємства не адаптовані до нової ситуації на ринку, що можна було б здійснити завдяки впровадженню нових методів управління. Новим підходом до стратегічного планування діяльності підприємств є впровадження збалансованої системи показників. Ця концепція розроблена професором гарвардської школи економіки професором Робертом Капланом та Девідом Нортоном і називається Balanced Score Card (BSC).

Сьогодні більшість вчених вважають, що збалансована система показників

- один із потужних інструментів стратегічного менеджменту, що дозволяє виміряти ефективність підприємства за допомогою спеціально підібраних та зважених (збалансованих) індикаторів, які комплексно відображають його поточний стан.

Головна складність оцінки ефективності діяльності підприємства полягає у необхідності дослідження та оцінювання всіх компонентів у взаємозв'язку та динаміці. Оптимальність і збалансованість елементів, що становлять систему оцінки діяльності, є важливими основами процесу формування та управління ефективністю сучасного виробничого підприємства. Закономірності формування та розвитку промислового підприємства можуть бути визначені шляхом аналізу складових діяльності підприємства та оцінки зв'язків між ними. Актуальність дослідження визначається тим, що прийняття обґрунтованих управлінських рішень потребує належного апарату оцінки, який має базуватись на конкретній збалансованій системі показників. Така система має дозволяти визначити на якому рівні знаходиться підприємство і які його перспективи. Збалансована система показників, як прогресивна технологія планування транслює загальну стратегію підприємства у систему взаємозалежних показників у межах чотирьох найбільш суттєвих проєкцій: фінансів, маркетингу, внутрішніх бізнес-процесів, управління персоналом.

Для ТДВ "Хмельницькзалізобетон" стратегія може бути сформульована таким чином: досягти росту вартості підприємства та лідируючих позицій на внутрішньому ринку, задовольняти попит споживачів якісною продукцією та послугами за рахунок безперервного технологічного, інформаційного та інтелектуального вдосконалення. Це дасть змогу підприємству отримувати прибуток, а персоналу підприємства – гідну винагороду, що спонукатимете до реалізації професійного та творчого зростання. З метою розроблення ЗСП важливо вибрати найважливіші з точки зору оцінки ефективності діяльності підприємства показники по кожній проєкції ЗСП. Важливим є те, що структуру ЗСП можна легко модифікувати, однак неможливо вибрати базовий показник, який дав би змогу вимірювати успішність реалізації та ефективність діяльності

підприємства. Виконання цього етапу засноване на трьох принципах, а саме раціональності інформації, збалансованості цілей, можливості вимірювання показників. Включення у збалансовану систему великої кількості індикаторів та комплексних індексів створює небезпеку втрати перспективи та можливості потонути в деталях.

Враховуючи дані обставини, ми визнали доцільним розробити власну модель збалансованої системи показників, яка б дала змогу здійснити оцінювання окремих проєкцій і визначити ефективність їх використання. У таблиці 3.4 представлено ключові показники збалансованої системи показників на підприємстві для чотирьох сфер функціонування підприємства, таких як фінанси, клієнти, внутрішні бізнес-процеси, навчання та розвиток.

Таблиця 3.4 – Ключові показники збалансованої системи показників ТДВ "Хмельницькзлізобетон"

Проекція	Мета	Показник	Розрахунок
1	2	3	4
Фінанси	Зростання прибутку підприємства	Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	Відношення величини власного капіталу до валюти балансу
		Коефіцієнт покриття (загальної платоспроможності)	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань
		Рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)	Відношення прибутку від операційної діяльності до собівартості реалізованої продукції
		Рентабельність капіталу	Відношення чистого прибутку до велич власного капіталу
Клієнти	Збільшення частки ринку	Канали збуту продукції: за договорами з підприємствами і організаціями; експорт тощо	Частка продукції відповідного каналу збуту до загального обсягу реалізованої продукції
	Збільшення рівня задоволеності клієнтів	Кількість скарг	Дані відділу маркетингу

Кінець таблиці 3.4

		Своєчасність поставок	Дані відділу маркетингу
Внутрішні бізнес- процеси	Підвищення ефективності і якості виробництва	Фондовіддача	Відношення обсягу реалізованої продукції в порівнянних цінах до середньорічної вартості основних засобів
		Рентабельність витрат	Відношення прибутку від операційної діяльності до собівартості реалізованої продукції
		Розробка та випуск нової продукції	Частко нової продукції в обсязі реалізації
Персонал	Підвищення культури виробництва, ефективності планування	Коефіцієнт плинності персоналу	Відношення чисельності звільнених працівників з позапланових причин до середньооблікової чисельності персоналу
		Коефіцієнт забезпеченості кадрами	Відношення середньооблікової чисельності персоналу до необхідної їх кількості
	Підвищення ефективності використання трудова ресурсів	Продуктивність праці	Відношення випуску продукції до середньооблікової чисельності персоналу
		Рівень мотивації	Дані відділу маркетингу
	Підвищення кваліфікації персоналу	Коефіцієнт інтелектуального потенціалу	Відношення чисельності висококваліфікованих працівників до середньооблікової чисельності

Для того щоб сформувавши необхідну стратегію розвитку компанії, потрібно визначити по кожній зі складових ті показники, які справляють найбільший вплив на діяльність ТДВ "Хмельницькзалізобетон" і на які потрібно насамперед звертати увагу під час аналізу ефективності діяльності підприємства. Тому показники, наведені у таблиці 3.4, необхідно привести до зіставного вигляду. Отримані результати будемо використовувати під час побудови стратегічного контуру підприємства

Результати діяльності досліджуваного підприємства та розраховані інтегральні показники представлено у таблиці 3.5. Ключові показники ЗСП були розраховані на основі фінансової звітності ТДВ "Хмельницькзалізобетон" за 2020, 2021, 2022 роки.

Таблиця 3.5 – Результати діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон" із застосуванням збалансованої системи показників

Проекція	Показник	Роки			Ваговий коефіцієнт	Зважені значення		
		2020	2021	2022		2020	2021	2022
Фінанси	Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	0,87	0,81	0,83	0,30	0,26	0,24	0,25
	Коефіцієнт покриття (загальної платоспроможності)	5,18	3,28	3,96	0,25	1,30	0,82	0,99
	Рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг), %	12,63	12,78	8,22	0,25	3,16	3,20	2,06
	Рентабельність капіталу, %	13,80	15,02	5,28	0,20	2,76	3,00	1,06
	Інтегральний показник				1,00	7,47	7,26	4,35
Клієнти	Канали збуту продукції: за договорами з підприємствами і організаціями	1,00	1,00	0,89	0,20	0,20	0,20	0,18
	Експорт	1,00	1,00	1,00	0,45	0,45	0,45	0,45
	Кількість скарг	3,00	4,00	3,00	0,35	1,05	1,40	1,05
	Інтегральний показник				1,00	1,70	2,05	1,68
Внутрішні бізнес-процеси	Фондовіддача	2,88	3,46	2,03	0,35	1,01	1,21	0,71
	Рентабельність витрат, %	14,45	14,65	8,95	0,45	6,50	6,59	4,03
	Розробка та випуск нової продукції	1,00	1,00	1,00	0,20	0,20	0,20	0,20
	Інтегральний показник				1,00	7,71	8,00	4,94
Персонал	Коефіцієнт плинності персоналу	0,28	0,25	0,31	0,20	0,06	0,05	0,06
	Коефіцієнт забезпеченості кадрами	0,78	0,81	0,62	0,20	0,16	0,16	0,12
	Продуктивність праці, млн. грн	1,72	2,02	1,31	0,60	1,03	1,21	0,79
	Інтегральний показник				1,00	1,24	1,42	0,97

Проте певні дані є конфіденційною інформацією, тому деякі показники були розраховані на підставі умовних даних. Значення параметрів, оптимальні величини яких не встановлені, а також тих, які важко виразити кількісно, оцінені експертним чином за допомогою бальної шкали. Отримані результати

узагальнено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.6 - Узагальнені результати аналізу комплексного стратегічного розвитку ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Показники	Роки			Темпи зростання, %		
	2020	2021	2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2022/ 2020
Інтегральний показник результатів проєкції "Фінанси"	7,47	7,26	4,35	97,17	59,90	58,21
Інтегральний показник результатів проєкції "Клієнти"	1,70	2,05	1,68	120,59	81,85	98,71
Інтегральний показник результатів проєкції "Внутрішні бізнес-процеси"	7,71	8,00	4,94	103,80	61,70	64,04
Інтегральний показник результатів проєкції "Персонал"	1,24	1,42	0,97	114,47	68,26	78,14
Індикатор комплексного стратегічного розвитку	4,53	4,68	2,98	109,01	67,93	74,77

Для того, щоб мати змогу використовувати результати аналізу в подальших дослідженнях за отриманими інтегральними показниками побудовано стратегічний контур підприємства (рисунок 3.1).

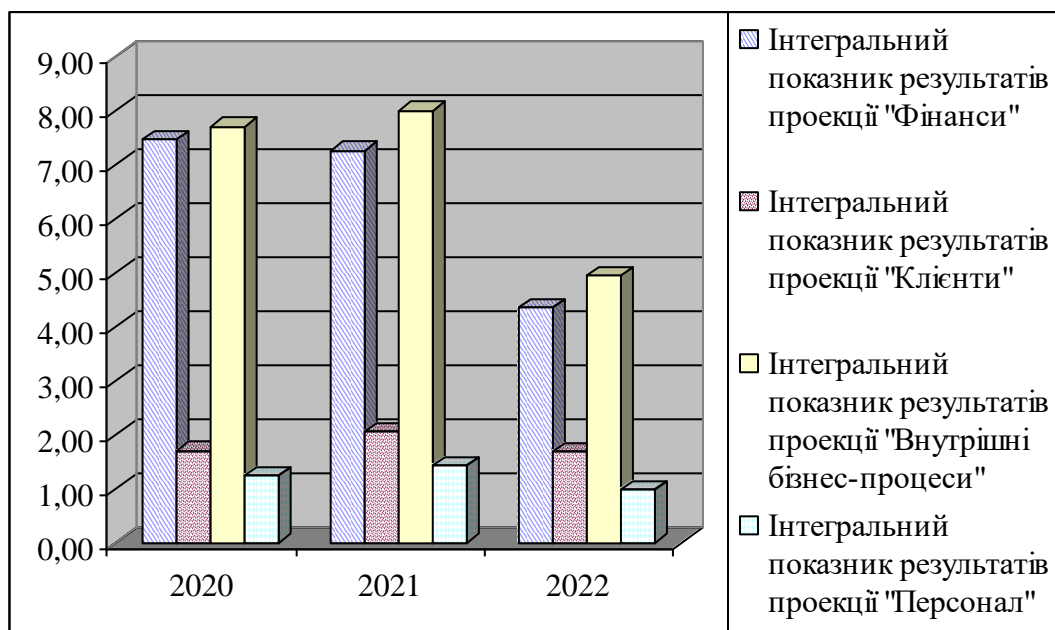

Рисунок 3.1 – Стратегічний контур ТДВ "Хмельницькзалізобетон"

Далі розраховано площу стратегічного поля досліджуваного підприємства.

На основі узагальнених даних розраховано індикатор комплексного стратегічного розвитку підприємства, який відображає успішність функціонування підприємства.

Площа поверхні поля підприємства (S_p) складається із суми площ окремих показників і обчислюється за формулою 3.1.

$$S_p = k \times g, \quad (3.1)$$

де k - зведене значення показника,

g - ширина сектору показника, в нашому випадку дорівнює 1.

Поверхню контуру досліджуваного підприємства можна представити як суму площ вище представлених показників (формула 3.1).

$$S_p = \sum_{i=1}^n k_i \times g_i, \quad (3.2)$$

Виходячи з цього, коефіцієнт комплексного стратегічного розвитку підприємства (k_s) розраховали за формулою: $(I \text{ sdc } c) = SC \text{ SC ent } g$, (3)

$$k_s = \frac{S_p}{S_v}, \quad (3.3)$$

де S_v – загальна площа контуру, яка розраховується як добуток кількості показників на максимальне значення, в даному випадку вона дорівнює 1.

$$S_v = n \times m, \quad (3.4)$$

де n – кількість показників;

m – максимальне значення, якого може досягти кожен з досліджуваних

показників, розрахований як частка від ділення фактичного значення показників на їх оптимальне значення.

Таким чином, стратегічний контур підприємства буде становити: – у 2020 році 18,1 (7,47+1,70+7,71+1,24). У 2021 році цей показник буде дорівнювати 18,74, а у 2022 році - 11,94.

Отримані результати дослідження показують, що площа стратегічного поля підприємства у 2022 році порівняно з 2020 роком скоротилась на 34,033%, що є негативним явищем (рисунок 3.1). Проведений аналіз показників за проєкціями ЗСП дав змогу визначити тенденції зміни кожної з чотирьох ключових сфер діяльності підприємства. Отримані результати дослідження показують, що підприємство недомтатньо приділяє уваги стратегічному плануванню своєї виробничо-господарської діяльності. Однак якщо підприємство у своїй діяльності буде враховувати ключові фактори впливу на показники та вчасно і належним чином на них реагувати, то воно матиме можливості для вдосконалення та підвищення ефективності своєї роботи.

3.3 Застосування методики ресурсозбереження для підвищення ефективності діяльності підприємства

Ресурсозбереження є одним з головних чинників сталого і ефективного розвитку підприємства. Ресурсозбереження тісно пов'язане практично з усіма сферами господарської діяльності, тому напрями удосконалення та підвищення ефективності ресурсовикористання охоплюють широке коло різноманітних аспектів економічного середовища – від мікрорівня до макрорівня. Але проблема полягає у поточних фінансових та ресурсних обмеженнях, які потрібні для реалізації масштабних програм і проєктів. Тому для вітчизняних реалій необхідно визначити найбільш оптимальний комплекс дій і заходів, що дозволить досягти позитивного результату ресурсозбереження залежно від часової перспективи, створити базис для

подальшого розвитку підприємства.

Метою даного заходу є формування методичних підходів щодо визначення напрямів ресурсозбереження (ефективного використання ресурсів), відповідно до їх пріоритетності та ефективності.

Ресурсоефективне виробництво – це комплексна, послідовна, превентивна стратегія для застосування у виробничих процесах з метою покращення загальних показників та більш ефективного використання ресурсів, що призведе до економічних вигод та зниження витрат [28].

Стратегія ресурсозбереження – це комплекс принципів, чинників, методів, заходів, що забезпечують оптимізацію витрат сукупних ресурсів на одиницю корисного результату конкретного товару за умови забезпечення економічної безпеки підприємства □

Сукупність організаційних, техніко-технологічних, корегувальних та контрольних дій, спрямованих на ефективне використання ресурсів (трудових, матеріально–технічних, фінансових) та запровадження інноваційних технологій з метою зниження ресурсомісткості продукції та виконання других завдань програми заощадження ресурсів на підприємстві складає управління ресурсозбереженням.

За даними досліджень, радикальні зміни бізнес–процесів на підприємстві з використанням інструментів ощадливого виробництва забезпечують: скорочення витрат у виробництві до 75 %; зниження виробничих витрат до 40 %; скорочення циклу виконання замовлення до 50 %; зниження витрат трудомісткості та витрат праці до 45 %; скорочення запасів до 80 %; збільшення обсягів виробництва до 50 % [28].

Найкращих результаті підприємство зможе досягти при впровадженні методики ресурсозбереження тільки при регулярному застосуванні його принципів та підходів, що дозволить постійно контролювати та вдосконалювати отримані результати.

Елементи стратегії ресурсозбереження на підприємстві представлені на рисунку 3.2.

Рисунок 3.2 – Стратегія ресурсозбереження на підприємстві

Послідовне виконання зазначених кроків дозволить впровадити методіку ресурсоефективного виробництва та постійно вдосконалювати виробничі процеси для досягнення найкращих результатів у напрямку ефективного функціонування підприємства.

Основними напрямками в стратегіях ресурсозбереження є використання інноваційних досягнень у сфері технологій, використання нових матеріалів на заміну обмеженим за доступом чи ціною або якістю. Використання кожного з вище перелічених напрямів сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства, його стабільному функціонуванню.

Однак у процесі розробки та впровадження заходів щодо ефективного

використання ресурсів необхідно враховувати доцільність використання. Наприклад, економія на заробітній платі працівників не буде сприяти підвищенню ефективності їх праці. Заміна якісного матеріалу на неякісний, низької вартості приведе до погіршення якості, скорочення попиту, втрати конкурентоспроможності продукції на ринку. Ресурсозбереження слід розглядати як комплекс заходів, які призведуть не тільки до скорочення використання ресурсів, а й забезпечать подальший розвиток підприємства, його стратегічну спрямованість та вплив впроваджених заходів на перспективи подальшої діяльності

Ключові підходи, на яких бвзується ресурсоефективне виробництво представлено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Ключові підходи до ресурсоефективного виробництва (сформовано за джерелом [28])

Підхід	Рішення
1	2
1. Ефективне господарювання	Технічне обслуговування та поточний ремонт виробничого обладнання та систем; підтримка належного стану санітарно-технічного обладнання (кранів, трубопроводів тощо); використання енерго заощаджувальних освітлювальних приладів (ламп, автоматичних вимикачів тощо); утеплення вікон, перекриттів та огорожувальних конструкцій з метою збереження тепла; облік вхідної сировини, періодичне проведення інвентаризації, контроль обсягів утворення відходів; регулярне проведення інструктажів на робочому місці щодо ощадливого ресурсо споживання та охорони праці; підтримання чистоти робочих місць та виробничих приміщень; збір дощової води для поливу території або зелених насаджень
2 Взаємозаміна ресурсів зі збереженням якості	Впровадження в технологію таких первинних матеріалів, відходи яких придатні для подальшої переробки або виробництва супутньої продукції; часткова або повна заміна сировини на найбільш технологічно якісну та доступну; використання поновлюваних джерел енергії (сонячні батареї, теплові колектори) та альтернативних видів палива (тирса, відходи деревини, біогаз та інші); залучення вторинних ресурсів з метою заміщення викопних матеріалів, свіжої води та сировини, виготовлення якої потребує складних та енерговитратних процесів (наприклад, повторне використання очищених стічних вод)

Кінець таблиці – 3.7

3. Покращення контролю за технологічними показниками	Встановлення додаткових облікових лічильників (електроенергії, тепла, води, стічних вод) на ділянках інтенсивного споживання ресурсів; автоматизація технологічних процесів (таких як дозування, транспортування, нагрівання, вмикання (вимикання) тощо); встановлення контрольно-вимірювальних приладів; впровадження автоматичної системи комерційного обліку електроенергії (АСКОЕ); ведення журналу обліку утворення відходів
4. Модернізація обладнання, модифікація продукції	Заміна фізично та морально застарілого обладнання на енерго- та ресурсно ефективне; комплексне оновлення інструментального парку; застосування засобів автоматизації та організації виробництва; повна або часткова модернізація виробничої лінії для зменшення тривалості виробничого циклу; доповнення установок електротехнічними засобами для підвищення їх продуктивності; оновлення та заміна механічних частин для розширення технічних можливостей обладнання
5. Впровадження інновацій	Впровадження нових технологічних процесів, що дасть змогу зменшити витрати сировини; зміни в технології виробництва продукції з використанням альтернативних сировинних компонентів задля зниження собівартості продукції без погіршення її якості та безпеки; визначення ефективних способів підготовки або обробки сировини з метою зниження енергоспоживання; використання систем рециклінгу для повернення відходів у виробництво; вибір оптимальних параметрів технологічних процесів (температура, тиск, тривалість обробки тощо)
6. Переробка та повторне використання	Рекуперація тепла від газоподібних продуктів згорання для підігріву повітря, газів або води; встановлення обладнання для переробки різних видів відходів з метою подальшого використання; відновлення цінних компонентів з відходів; перехід до замкнених систем охолодження води; застосування теплообмінника для відбору теплової енергії від стічних вод; повернення та повторне використання конденсату в технологічних процесах; очищення зворотних вод з метою їх подальшого використання
7. Виробництво супутньої продукції	Переробка залишків матеріалів та сировини, придатних до виготовлення енергоресурсів; реалізація відходів виробництва для подальшого застосування або переробки; виготовлення з некондиційних матеріалів додаткових видів продукції; зміна фізичних характеристик відходів виробництва, які можуть бути в подальшому застосовані (відновлення матеріалів, подрібнення відходів бетону тощо)
8. Модифікація продукції	Покращення зовнішнього вигляду продукції для зменшення обсягів утворення відходів у процесі виготовлення; вибір нового типу пакування продуктів для подовження строку придатності; застосування добавок до сировини з метою покращення експлуатаційних якостей продукції тощо

Дуже важливим при впровадженні стратегії ресурсозбереження є вибір

і обґрунтування бізнес-індикаторів, які будуть визначати інтегральний рівень ресурсозбереження суб'єкта підприємства (рисунк 3.3) [38]

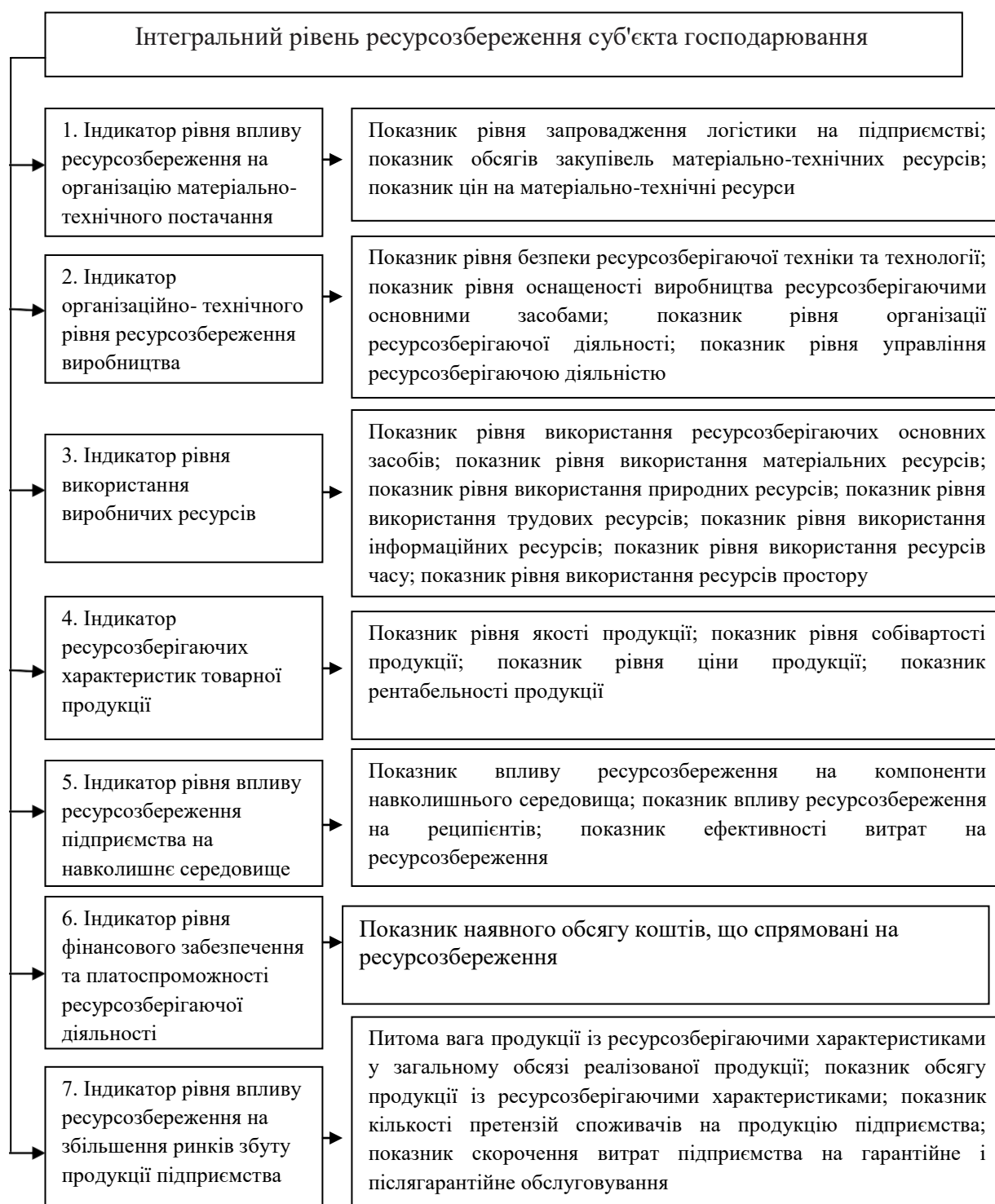

Рисунок 3.3 – Бізнес-індикатори діагностики ресурсоефективного виробництва підприємства (побудовано на основі джерела [29])

Застосування даного методичного підходу дозволить підприємству формувати оптимальну стратегію ресурсозбереження, як на короткострокову, так і довгострокову перспективу, виходячи із наявного техніко-технологічного, комерційного, фінансового і ресурсного потенціалу.

Таблиця 3.8 – Рекомендовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємства

Захід	Методи здійснення заходів	Цілі, що досягаються	Показники ефективності, що характеризують результат
1	2	3	4
3.1 Оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства та визначення стратегічних напрямків зростання ефективності його діяльності	Визначено головні чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, які визначають рівень ефективності діяльності підприємства	Своєчасна ідентифікація та оцінка впливу зовнішніх й внутрішніх чинників на ефективність діяльності підприємства сприяє розробці ефективної стратегії його розвитку	Визначено основні загрозові аспекти зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємства. Окреслено стратегічні напрямки діяльності підприємства
3.2 Впровадження збалансованої системи показників, як інструмента підвищення ефективності діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон"	Моніторинг ефективності діяльності підприємства на основі збалансованої системи показників (індикаторів), які згруповані у чотири аналітичні напрямки: перший – характеризує фінанси, другий – маркетинг, третій – внутрішні бізнес-процеси, четвертий – персонал	Комплексна оцінка економічного стану підприємства дозволяє за ключовими показниками (індикаторами) сформулювати у загальному вигляді висновки про наявні та потенційні резерви його подальшого розвитку,	За проведеними розрахунками можна зробити висновки про достатню виробничу, інвестиційну та фінансову стійкість підприємства. Проте ТДВ «Хмельницькзалізобетон» функціонує в умовах трансформацій та нестабільності, переживає такі кризові явища, як пандемія та війна. Керівництву необхідно підтримувати наявний рівень ефективності господарської діяльності.

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4
3.3. Застосування методики ресурсоефективного (ощадливого) виробництва для забезпечення сталого розвитку підприємства	Описано елементи системи ресурсоефективного виробництва – проблематику, цілі, ключові підходи, кроки та бізнес-індикатори діагностики ресурсозбереження виробництва нв підприємстві	Ресурсоефективне (ощадливе) виробництво – це комплексна, послідовна, превентивна стратегія для застосування у виробничих процесах з метою покращення загальних показників та більш ефективного використання ресурсів, що призведе до економічних вигод та зниження витрат	Застосування підходів ресурсозберігаючого (ощадливого) виробництва надасть підприємству можливість підвищити ефективність виробництва в сучасних умовах господарювання; зменшити собівартість продукції за рахунок зменшення питомих показників ресурсоспоживання; підвищити конкурентоспроможність продукції; наблизитись до міжнародних стандартів якості виробничих процесів, продукції та покращити свій імідж серед споживачів

ВИСНОВКИ

Підприємства України сьогодні змушені працювати за умов нестабільної економічної і політичної ситуації, що значно ускладнює досягнення ними ефективної господарської діяльності.

Тема "Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства" важлива, оскільки дозволяє досліджувати та аналізувати різні аспекти функціонування підприємства, такі як управління ресурсами, оптимізація процесів та досягнення стратегічних цілей

Проблема визначення ефективності підприємства та пошуку напрямів її підвищення є складною, вона важко формалізується, тому що будь-яке підприємство є складною системою, яку важко спростити, не втративши при цьому її суттєвих характеристик. В умовах ринку для забезпечення економічного розвитку підприємства змушені постійно контролювати і підвищувати ефективність своєї діяльності.

В теоретичному розділі роботи проаналізовано погляди вчених щодо визначення категорій "ефективність", "ефект". Більшість з них під економічним ефектом розуміють реальну економію, що отримує підприємство в результаті реалізації запланованих заходів. Проаналізувавши існуючі на сьогодні тлумачення поняття "ефективність", можна дати наступне визначення: ефективність – це показник успішності функціонування системи для досягнення цілей. Далі було досліджено види ефективності, дана загальна характеристика інформаційного та методологічного інструментарію оцінки економічної ефективності діяльності підприємства, а також проаналізовано фактори впливу на ефективність діяльності підприємства.

В другому розділі роботи дана загальна економічна характеристика будівельної галузі України. За результатами досліджень можна зробити висновок, що підприємства в будівельному секторі сьогодні стикаються з багатьма складними проблемами (логістика, порушення ланцюга поставок,

висока вартість сировини та матеріалів). Водночас є прогнози, що за наявних змін українські виробники зможуть задовільнити вимоги ринку. Ключовими завданнями розвитку будівельної галузі є оптимізація виробничих потужностей будівельної галузі шляхом інвестування, залучення нових кваліфікованих кадрів та впровадження новітніх технологій. Далі було проаналізовано ефективність функціонування ринку будівельних матеріалів та виробів в Україні. В сучасних умовах в Україні можна спостерігати величезну кількість призупинених будмайданчиків, а там, де роботи ведуться, то переважно завершальна фаза, або значно уповільнений темп. Але картина не є однорідною як по географії, так і по видах будівельної продукції. Наприклад, в містах, які найбільше потерпають від обстрілів, таких як Харків, Дніпро, Запоріжжя, ринок фактично відсутній. Київ виглядає трохи краще – 20-25% від довоєнного рівня, а в західних регіонах краща, будівельна активність в діапазоні 30-50% [24].

В другому розділі роботи було проведено аналітичне дослідження особливостей господарювання та ефективності діяльності ТДВ «Хмельницькзалізобетон». Основними напрямками діяльності підприємства ТДВ «Хмельницькзалізобетон» є: випуск залізобетонних виробів, бетонних конструкцій; розчинів вапняного та цементного; столярних виробів. Продукція підприємства використовується для будівництва промислових підприємств, житлових будинків, індивідуальних будинків та шкіл.

Протягом 2020-2022 рр. чистий дохід від реалізації продукції на підприємстві збільшився на 39,56% у 2021 році і зменшився на 28,91 % у 2022 році. Також спостерігається зростання і падіння середньооблікової чисельності працівників на +7,84 % у 2021 році і (-13,95) % у 2022 році, що вплинуло на зміни чистого доходу на 1 особу відповідні зміни: +29,42 %.та (-17,4) % Фонд заробітної плати на підприємстві зріс на 21,6% та зменшився на 24,25 % у 2022 році. Це викликало коливання середньорічної заробітної плати від +12,76 % до (-19,93) %.

Повна собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) на ТДВ «Хмельницькзалізобетон» всі досліджувані роки зростала. Витрати на 1 грн. реалізованої продукції майже не змінились у 2021 році (знизились на 2 копійки порівняно з 2020 роком) У 2022 році витрати мали стрімке зростання – 46 копійок, або 5,23 %.

Прибуток від реалізації продукції на підприємстві змінювався аналогічно – значне зростання у 2021 році (41,25 %) і ще більший спад у 2022 році (54,29 %). Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток) мав таку ж тенденцію: приріст на 42,64 % у 2021 році і падіння 65,71 % у 2022 році.

Підсумовуючи проведене у 2 розділі дослідження, можна відзначити, що якщо у 2021 році спостерігалась позитивна тенденція основних показників ефективності діяльності підприємства, то у 2022 рік через віну спостерігається спадна тенденція.

В третьому розділі роботи було визначено основні загрозливі аспекти зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємства. Окреслено стратегічні напрямки діяльності підприємства. Також у третьому розділі проаналізована ефективність діяльності підприємства на основі збалансованої системи показників (індикаторів). Показники згруповані у чотири аналітичні напрямки: перший – характеризує фінанси, другий – маркетинг, третій – внутрішні бізнес-процеси, четвертий – персонал.

Також у третьому розділі пропонується застосування методики ресурсоефективного виробництва. Застосування підходів ресурсозберігаючого (ощадливого) виробництва надасть підприємству можливість підвищити ефективність виробництва в сучасних умовах господарювання; зменшити собівартість продукції за рахунок зменшення питомих показників ресурсоспоживання.

Впровадження запропонованих заходів буде сприяти підвищенню ефективності діяльності ТДВ "Хмельницькзалізобетон".

ПЕРЕЛІК ДжЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Братанич М. В. Визначення сутності економічної ефективності та класифікація її видів / М. В. Братанич, Т. В. Полозова // Економіка промисловості. – 2010. – № 4. – С. 153-155. 19 Перерва П. Г. Управління інноваційною діяльністю // Маркетинг: Підручник / О. А. Старостіна, Н. П. Гончарова, Є. В. Крикавський, та ін., за ред. О. А. Старостіної. – К. : Знання, 2009. – 1070 с.
2. Бойко І. Найбільше через війну в Україні постраждали мікро та малий бізнес / І. Бойко // Кадровий портал. УНІАН-інформаційне агентство. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/naybilshe-cherez-viynu-v-ukrajini-postrazhdali-mikro-ta-maliy-biznes-novini-ukrajina-11768224.html>.
3. Білецька К. Ю. Сутність категорії "Економічна ефективність виробництва" / К. Ю. Білецька // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – Вип. 150. – С. 74-81.
4. Говорушко Т. А. Ефективність як економічна категорія / Т. А. Говорушко // Наукові праці НУХТ. – 2007. – № 20. – С. 74– 76.
5. Гупало А. О. Визначення змісту понять: «ефект», «ефективність» та «результативність» / А. О Гупало // Проблеми формування нової економіки ХХІ століття : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 21–22 груд. 2012 р. : у 3 т. – Дніпропетровськ – С. 6-9.
6. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою промислових підприємств: монографія. / Д.О. Грицишен. – Житомир : ЖДТУ, 2015. – 540 с.
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Дослідження HeadHunter Україна. URL: <https://kiev.hh.ua/article/30>;
9. Економічна безпека бізнесу : навч. посіб. / Швиданенко Г. О. та ін. ; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. – Київ : КНЕУ, 2011. – 511 с.

10. Ємець Ю. Г. Економічна ефективність як основа конкурентоспроможності підприємства / Ю. Г. Ємець // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 156-160.

11. Загорна Т.О. Економічна діагностика. Навчальний посібник. / Т.О. Загорна – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400с.

12. Ковальова Т.В. Економічний ризик: оцінка, прогнозування та шляхи мінімізації на промислових підприємствах: монографія. / Т.В. Ковальова, Н.О. Євтушенко. – Харків: ХНАДУ, 2013. – 180 с.

13. Кравченко Х. В. Сутність економічної категорії ефективності та визначення її на транспорті / Х. В. Кравченко // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. – 2014. – Вип. 8. – С. 48-55.

14. Літвінова В. О. Економічна ефективність: сутність та форми / В. О. Літвінова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 2. – С. 43-45.

15. Лук'янова В.В. Комп'ютерний аналіз даних: Посібник. / В.В. Лук'янова – К.: ВЦ «Академія», 2003. – 342с.

16. Морщенок Т. С. Огляд підходів до визначення економічної сутності поняття "ефективність" / Т. С. Морщенок, О. М. Біляк // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип. 1. – С. 7-13.

17. Осипов В. І. Дослідження категорії «ефективність» в системі соціально-економічного розвитку суспільства / В. І. Осипов // Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління. – 2016. – № 1. – Т. 15. – С. 49-66.

18. Подольчак Н. Ю. Стратегічний менеджмент / Н. Ю. Подольчак. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка» 2006. – 224 с.

19. Полозова В.М. Сутнісна характеристика ризику у підприємницькій діяльності. / В.М. Полозова, Г.О. Горovenko. // Економіка підприємства: сучасні

проблеми теорії та практики: Матеріали дванадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 8 вересня 2023 р. – Одеса: ОНЕУ, 2023. – С. 621-623.

20. Полегенька М. А. Теоретична сутність економічної категорії "ефективність" / М. А. Полегенька // Агросвіт. – 2016. – № 10. – С. 69-74.94.

21. Ризик-менеджмент логістичної системи машинобудівних підприємств [текст]: монографія / І. В. Кривов'язюк, С. Ф. Смерічевський, Ю. М. Кулик. – К. : Видавничий дім «КОНДОР», 2018. —200 с.

22. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / укл. Н. П.Сисоліна. – Кіровоград: КНТУ, 2014 – 226с.

23. Скопенко, Н. С. Теоретико-методичні основи ризик-менеджменту кадрових ризиків бізнес-організацій / Н. С. Скопенко, О. М. Петухова // Сучасний менеджмент у вирішенні проблем розвитку підприємств харчової промисловості: моделі, стратегії, технології : колективна монографія. – Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2022. – С. 150-214. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/39083/1/Skopenko_Petuhova_monograf.pdf

24. Судак В.С. Проблеми будівельної галузі України та реальні загрози її зникнення. / В.С. Судак. URL: <http://www.infobud.com.ua/vse-pro-svitovi-tendenci%d1%97-rozvitku-v-galuzi-budivnictva-proektuvannya-budivnictvo-ta-ekspluataciya/peredumovi-vprovadzhennya-vim-v-ukra%d1%97ni/problemi-budivelno%d1%97-galuzi-ukra%d1%97ni/>

25. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>

26. Череп А. В. Ефективність як економічна категорія / А. В. Череп, Є. М. Стрілець // Ефективна економіка. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_26 5.

27. Щербатюк В. В. Суть ефективності як економічної категорії / В. В. Щербатюк // Економіка і організація управління. – 2016. – № 4 – С. 390-395.

28. Якимчук Т.В. Соціально-економічна ефективність підприємства та її значення в сучасних умовах / Т.В. Якимчук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtpdf.

29. Grafton R. Q. Private property and economic efficiency: a study of a common-pool resource / R. Q. Grafton, D. Squires, K. J. Fox // Journal of Law and Economics. – 2000. –Vol. 43, No. 2, – P. 679-714. 4

30. Neil Howe, William Strauss. Millennials rising: the next great generation. – Vintage Books, 2000. URL: <http://books.google.ru/books?id=vmNkJ9oYc2IC>

31. Segal S. Corporate Value of Enterprise Risk Management: The Next Step in Business Management. – Wiley Corporate F&A, Segal – 2011. – 432 p.

Додатки